

Bland ”haschtomtar” och “tripprapporter”

En kvalitativ intervjustudie om hur kommunikation genom sociala medier påverkar unga människors attityder, kunskap och användning av droger.

Emma Meltzer & Niklas Wallis
Kandidatuppsats (SOPB63) HT23

13 404 ord

Johan Cronehed

Abstract

Author(s): Emma Meltzer och Niklas Wallis

Title: Bland “haschtomtar” och “tripprapporter”: En kvalitativ intervjustudie om hur kommunikation genom sociala medier påverkar unga människors attityder, kunskap och användning av droger.

Supervisor: Johan Cronehed

Assessor: Hans Knutagård

The last decade technological innovations have evolved to become an integral part of the human life experience. Today's youth spend many hours on social media and use it in multiple ways. During this time attitudes in Sweden have shifted towards a more liberal view on drugs and national drug legislation. The purpose of this study is to examine how three professionals working with youth substance abuse treatment and three young people with a history of addiction describe how they perceive the effects of communication through social media on young people's knowledge, attitudes and use of drugs. Through qualitative, semi-structured interviews we found that social media increases the availability of drugs by providing a conducive environment. We found that communication through social media provides an accessible source of knowledge for young people interested in or using drugs. The professionals perceived young people's reality of always being connected and reachable to peers through their phone as an issue in the process of recovery. The professionals also described how they perceived the adolescents and young adults as being influenced by news, opinions and other content online.

Keywords: *Social media, illicit drug use, adolescents, knowledge, attitudes, addiction*

Förord

Vi vill tacka alla våra intervjupersoner som har ställt upp på intervjuer och delat sina tankar och upplevelser med oss. Utan er hade vår uppsats aldrig varit möjlig.

Vi vill också tacka vår handledare Johan Cronehed för att han har guidat oss genom arbetet med humor och antropologiska anekdoter. Slutligen vill vi tacka och berömma varandra för att vi inte har strypt varandra ännu samt fortfarande vill vara vänner efter denna pärs.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
1. Introduktion	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Bakgrund	9
1.3.1 Internet och sociala medier	9
1.3.2 Den svenska narkotikapolitiken	10
1.4 Arbetsfördelning	11
1.5 Disposition	11
1.6 Begreppsförklaring	12
2. Kunskapsläget	14
2.1 Litteratursökning	14
2.2 Uppfattningar om missbruk och droger bland unga på sociala medier	14
2.3 Tillgången till droger på internet	15
2.4 Reklam, information och skadereduktion på sociala medier	16
3. Teoretiska utgångspunkter och antaganden:	17
3.1 PRIME Theory of addiction: en syntetisk förklaringsmodell för beroende och missbruk	17
3.1.1 PRIME-teori och motivationssystemet:	18
3.1.2 COM-B-modellen: Motivationsprocesser och mänskligt handlande	19
3.1.3 Vad är beroendeframkallande och vem är det som riskerar att drabbas av missbruk?	20
3.1.4 Främjande miljöer och samverkande beroenden:	20
3.1.5 Teoretiska begränsningar	21
3.2. Diffusionsteori som en förklaring till förändrade attityder	21
3.2.1 Diffusionsprocessens fem steg	21

3.2.2	Diffusionsprocessens fem beståndsdelar	22
3.2.3	Diffusionsteorins relevans för forskning om drogbruk och sociala medier:	23
3.2.4	Teoretiska begränsningar:	23
4.	Metod och metodologiska överväganden:	24
4.1	Metodval och överväganden	24
4.2	Urval och tillträde	25
4.3	Intervjupersonerna	26
4.4	Material och tillvägagångssätt	26
4.5	Bearbetning, kodning och tematisk analys	28
4.6	Tillförlitlighet	28
4.7	Etiska ställningstaganden	29
5.	Resultat och analys	30
5.1	Tillgänglighet och utbud	30
5.2	Nåbarhet och identitet som vidhållande faktorer	33
5.3	Attityder, idéspredning och kunskap på sociala medier	37
6.	Diskussion	41
6.1	Sammanfattning av resultat	41
6.2	Slutsatser	43
6.3	Metodval och begränsningar	44
6.4	Vidare forskning	45
	Referenser	46
	Bilaga 1	53
	Bilaga 2	54
	Bilaga 3	55
	Bilaga 4	56

1. Introduktion

1.1 Problemformulering

Under den senare delen av 2000-talet har vi globalt fått uppleva stora framsteg och förändringar. Teknologins utveckling har revolutionerat samtiden och förutsättningarna för den moderna människan. Den digitala tidsåldern har medfört nya utvecklingsmöjligheter, kommunikationsvägar och gett avtryck i flera aspekter av människans liv (Igbunu 2019). Den snabba utvecklingen av digitala sociala nätverk och tjänster som vi varit en del av de senaste åren har påverkat hur samhället fungerar i grunden och det finns allt större möjligheter att utföra handlingar av olika komplexitet med enbart sin egen mobiltelefon som verktyg (ibid). Den nya teknologin ger världens samhällen nya möjligheter men också nya utmaningar och etiska dilemman.

Parallellt med utvecklingen av teknologin har flertalet länder i västvärlden genomgått stora reformer gällande lagstiftning kring droger och droganvändning (SOU 2011:35, SOU 2023:62, s. 80-83). Rapporten "Vi kan bättre!" (ibid) menar att omvärldens förändringar inneburit att den svenska restriktiva narkotikapolitiken har ifrågasatts och försvårats. Medan en del länder har legaliserat eller avkriminaliserat eget bruk och i större utsträckning erbjuder skadereducerande insatser, bedriver andra länder en fortsatt restriktiv narkotikapolitik. I utredningen förklaras att det trots internationella polisiära insatser fortsätter finnas stor tillgång till illegal narkotika i Europa. Vård och lagstiftning står inför en utmaning att möta den ombytliga marknaden med nya psykoaktiva preparat som tillverkas och säljs (ibid). De stora förändringarna i lagstiftning och rådande principer har påverkat debatten i världen och likaså i Sverige (SOU 2023:62 s. 80–83, 88–89), något som kunnat följas i nyhetsrapporteringar på teve och på internet.

De globala förändringarna återspeglas i ändrade attityder gentemot narkotika i Sverige, i synnerhet bland unga. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) rapport om attityder till narkotika 2003–2019, visade att dagens unga i allt lägre grad uppfattar narkotika som ett problem. Unga idag har också en mindre restriktiv syn på narkotika jämfört med tidigare generationer (Gripe 2020). Riksförbundet mot alkohol- och narkotikamissbruks (RFMA) undersökning om svenska folkets inställning till en legalisering av cannabisbruk

visade också på en ökning av andelen som var för en legalisering, 14 %, 2023, jämfört med 6 % 2014 (RFMA 2023). De tänkbara skälen till de förändrade attityderna som anges i handlingsplanen är: omvärldens förändrade narkotikapolitik, möjligheten att använda substanser i medicinskt syfte samt populärkulturens normalisering av narkotikabruk (SOU 2023:62). Även användandet av sociala medier och tillgången till information på internet har visat på nya utmaningar för den svenska narkotikapolitiken (SOU:2023:62).

Det är idag ingen hemlighet att unga människor i Sverige växer upp med stor tillgång till internet och sociala medier. I Internetstiftelsens årliga rapport om svenskars internetanvändande rapporteras att 99% av alla barn använde sociala medier i någon utsträckning (Internetstiftelsen 2023, s. 280). Barn idag använder sociala medier för att kommunicera med vänner, läsa nyheter, söka kunskap och kolla på underhållning (Ibid, s. 285f). Det är också en plats för att söka stöd och gemenskap (Gajaria et al 2011). Sociala medier är en del av unga personers liv på olika sätt varav många upplevs som positiva och stärkande för individen (Allen et al 2020). Likväl kan personers användande av sociala medier ha negativa effekter och sociala medier kan vara ett forum för hat, hot och mobbning (Subramanian & Smahel 2011 s. 196–197, Hinduja & Patchin 2010).

Ett socialt problem som påverkats av sociala medier-användande är bruket av och tillgången till droger i samhället. Tidigare forskning har visat på risker med användande av sociala medier i förhållande till unga människors användande av droger. Forum på sociala medier används för att öppet diskutera och sälja narkotikaklassade preparat, det finns dokumenterat både i både internationell och svensk kontext (Demant et al 2019, Moynes et al 2019). Unga personer söker information om droger på nätet och det finns stöd i forskning för att unga personer i högre utsträckning är mottagliga för reklam och information de får om droger på nätet (Norman et al 2014, O’keefe & Clark 2011, Jackson et al 2018). Internetstiftelsen senaste rapport visar också att sociala medier är den huvudsakliga nyhetskällan för yngre generationer (Internetstiftelsen 2023) En studie som gjordes på “legal high”-grupper på Facebook visade på att personer som använder droger ibland litar mer på information från andra droganvändare än från myndigheter och liknande källor. Studien talade dock också för att den information som ges i dessa forum inte alltid är korrekt och kan vara missledande (Norman et al 2014).

Utöver sociala mediers möjliggörande för att forma attityder och fungera som kunskapskälla och socialt stöd har de också gjort avtryck i hur droger och läkemedel säljs och köps illegalt. Siffror från Folkhälsomyndigheten (2021) visar att även om direktkontakt fortfarande är den vanligaste köpmetoden sker mellan 7–20 % av köpen i Europa genom sociala medier. Andelen köp via sociala medier skiljer sig mellan de olika preparaten, för exempelvis heroin låg siffran på 7% medan 20% av läkemedlet tramadol köptes genom kontakt på sociala medier (ibid).

Med bakgrund av detta är det relevant att undersöka om och i sådana fall hur personers användning av sociala medier kan inverka på tillgång, attityder och kunskap kring droger. För att kunna ge rätt interventioner och stöd till unga som vill bryta sig loss ifrån sitt missbruk samt få en djupare förståelse för på vilka sätt kommunikation genom sociala medier påverkar unga människors tankar om droger är det viktigt att vi förstår hur samspelet mellan användning av sociala medier och missbruk ser ut. De förändrade attityder och de forum där unga människor möts och inhämtar information ställer nya krav på socialt arbete, missbruksvård och det övriga samhället.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att med ett kvalitativt tillvägagångssätt undersöka på vilket sätt några socionomer inom missbruksvård samt några personer med erfarenhet av missbruk beskriver att kommunikation genom sociala medier påverkar unga människors attityder till, kunskap om samt användning av droger. Följande forskningsfrågor uppställdes:

- På vilket sätt upplever några socionomer inom missbruksvård och några unga personer med erfarenhet av missbruk att kommunikation genom sociala medier påverkar unga människors kunskap kring droger?
- Vilken roll spelar kommunikation genom sociala medier för unga människors användning av droger enligt de intervjuade?
- Vilken roll uppfattar de intervjuade att kommunikation genom sociala medier spelar för unga människors attityd kring droger?

1.3 Bakgrund

I följande avsnitt presenteras en kort bakgrund till de två huvudsakliga ämnena i vår studie. Det första avsnittet ger ett kontextuellt bidrag till läsarens förståelse av internet, sociala medier och hur den digitala eran har förändrat vår samtid. Det andra avsnittet ger en historisk översikt om hur svensk narkotikapolitik gått från ett restriktivt förhållningssätt till en narkotikapolitik med fler inslag av evidensbaserad missbruksvård och skadereducerande insatser.

1.3.1 Internet och sociala medier

I människans historia finns innovationer och upptäckter som har förändrat förutsättningarna för människans existens, och vi författare tror att de flesta kan hålla med om att internet är ett tydligt exempel på en sådan innovation. Internet har på relativt kort tid gått från att vara nytt och svåråtkomligt till att vara djupt integrerat i nästan alla delar av den moderna människans liv (Igbunu 2019). Framväxten av internet och sociala medier har fundamentalt förändrat hur världen fungerar. Idag kan vem som helst använda internet på sin telefon för att beställa mat, boka en läkartid, ansöka om ett lån eller streama en film från youtube inom loppet av några minuter. Den digitala eran har förändrat den dagliga handeln, hur vi konsumerar media, hur vi kommunicerar och delar saker med varandra samt hur vi presenterar oss själva för andra människor (Schlosser 2020, Rainie & Wellman 2012, s. 11-19) Internet har också erbjudit “vanliga” människor en plattform att marknadsföra åsikter, produkter, tjänster etc.

Det innehåll som möter människor på internet och sociala medier styrs till stor del av algoritmer (Internetstiftelsen 2017). Algoritmerna ingår i programvaror och filtrerar, prioriterar och riktar särskilt innehåll eller information till användare. De påverkar bland annat vilka sökresultat som kommer högst upp vid en sökning, vilket flöde som användaren möts av på sociala medier eller de webbannonser som visas (ibid). En viktig aspekt av algoritmer är att de reflekterar kulturella normer och föreställningar men också användarens sådana. Användaren påverkar algoritmen genom hur den interagerar med det innehåll som möter den och kan därför sägas vara medskapare till algoritmen. Användarens position, sök- och webbhistorik är också faktorer som påverkar algoritmen för den enskilda användaren. Kritik har framförts mot hur algoritmer bidrar till så kallade “filterbubblor” där användare endast möts av sådant innehåll som de sympatiserar med (Internetstiftelsen 2009). Två olika

användare kan därför mötas av vitt skilda innehåll på samma sida. Algoritmernas utformning kan därför spela en roll i att befästa åsikter, värderingar och beteenden hos en användare.

1.3.2 Den svenska narkotikapolitiken

Sverige har en drygt 60 år lång och komplex historia kring illegala droger och narkotikapolitik, en spännande historia men allt för lång för att återberättas och förklaras i sin helhet inom ramen för studien. Dock behövs en viss förståelse för det svenska förhållningssättet till droger och dess användare, inte minst då detta återspeglas i attityder och behandlingsprinciper som än idag är aktuella. När droger konstruerades som ett socialt problem runt 1960-talet var det främst amfetamin, cannabis och heroin som utgjorde de substanser som fanns tillgängliga i Sverige (Johnson et al 2023, s. 53f) och dessa har fortsatt varit dominerande på den svenska narkotikamarknaden (ibid). Vid den tiden riktades lagstiftningen främst mot försäljare och större producenter av narkotika och under tidiga 1970-talet betraktades användarna som offer i den offentliga diskursen som främst handlade om vård och behandling. I slutet av 1970-talet förklarade den svenska regeringen att all typ av icke-medicinsk droganvändning skulle förbjudas och följaktligen formulerades det svenska idealet om ett narkotikafritt samhälle (Tham 2021, s. 130-135). I åren efter detta skifte i attityd från samhället kom flertalet åtstramningar i lagstiftning och policy. Sverige kriminaliserade konsumtion av narkotika och gav polisen nya tvångsåtgärder för att kunna ta kroppsvätskeprover på narkotikaanvändare så att deras bruk kunde bevisas och således åtalas (ibid). Den svenska narkotikapolitiken har anammats i attityder från allmänheten och det har funnits ett motstånd mot narkotika och allt som kan tänkas underlätta för personer med missbruk. Det svenska förhållningssättet har debatterats flitigt och allt eftersom att det förändrade forskningsläget har påverkat lagstiftning och principer i FN, EU och andra europeiska länder så har den svenska missbruksvården blivit mer anpassad till skadereducerande insatser som i andra länder redan introducerats tidigare (SOU 2023:62, s. 315-322). Exempel på skadereducerande insatser som har varit omdebatterade och motarbetade i Sverige är läkemedelsassisterad behandling mot opioidberoende (LARO) och smittskyddande sprututbytesverksamhet. Även utredning och förändring i lagstiftning kring tillgängligheten av det livräddande läkemedlet Naloxon har varit något som tagit tid för politiker att genomföra i Sverige (ibid). En relativt ny studie presenterade att den svenska polisen ställde sig positiv till skadereducerande insatser och att en del hade önskat att ha kunskap och tillgång till Naloxon (Nordgren et al 2022). I SOU 2023:62 föreslås en större

utbredning av skadereducerande insatser i missbruksvård och lagstiftning, dock inom ramen för en fortsatt restriktiv narkotikapolitik. Trots en ökad acceptans för skadereducerande insatser finns en relativt stor politisk konsensus kring ett fortsatt restriktivt förhållningssätt.

Med bakgrund av detta kan det argumenteras för att vi behöver en utökad kunskap om hur dessa insatser skulle kunna fungera och vart i samhället de behövs.

1.4 Arbetsfördelning

Vi författare har tagit ett likvärdigt ansvar för uppsatsarbetet från första början till slutprodukten men vi har ändå fördelat vissa arbetsuppgifter mellan varandra.

Kunskapssökningen gjordes enskilt för att sedan tillsammans bestämma vilken litteratur som skulle ligga till grund för kunskapsläget. Val av teoretisk utgångspunkt gjordes i samråd med varandra, därefter tog vi ansvar för att i texten beskriva en del vardera - detsamma gällde metoddelen i uppsatsen. Arbetet med metod och tillvägagångssätt diskuterades innan för att sedan fördelas mellan oss. Analys och slutdiskussion genomfördes och skrevs helt och hållet tillsammans. Allt skriftligt material har gjorts tillsammans.

1.5 Disposition

Uppsatsen innehåller sex kapitel. Varje kapitel introduceras med en kortare inledning om innehållet.

1. Introduktion och problemformulering, här presenteras ämnet, relevansen för socialt arbete samt en kortare bakgrund till problemet. Uppsatsens syfte och frågeställningar presenteras och en kortare bakgrund till uppsatsen ges.
2. Kunskapsläget, i detta kapitel ges en kortare återblick i tidigare forskning kring sociala medier, unga människor och missbruk.
3. Teoretiska utgångspunkter, i kapitel tre så redogör vi för de teoretiska utgångspunkterna genom vilka vi kommer att analysera materialet i studien.
4. Metod och metodologiska överväganden, kapitel fyra ger en förklaring kring de metodval som har gjorts i arbetsprocessen samt en fördjupad inblick i tillvägagångssätt, intervjupersoner och bearbetandet av material.

5. Analys, i följande kapitel använder vi våra teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning för att förstå och analysera empirin som vi har samlat in genom intervjuerna.
6. Diskussion, i detta avslutande kapitel så presenteras vad som framkommit under studien och hur detta kan besvara de frågeställningar som uppställts i inledande del av uppsatsen. Slutligen ges förslag på ytterligare områden att utforska inom ämnet.

1.6 Begreppsförklaring

Droger – Det finns skilda definitioner av vad som räknas till droger. För en del är droger synonymt med narkotika, det vill säga illegala substanser medan andra även inkluderar alkohol och tobak. Inom vår definition för droger har vi använt oss av Drugsmarts definition (2023). Den innefattar de substanser som ger ett rus och är beroendeframkallande. I denna definition ingår alkohol, narkotika, dopning, tobak, nikotin och läkemedel som används i russsyfte. Fördelen med denna definition är enligt vår mening att den även omfattar legala substanser, vilka kan ha lika stora eller större skadeverkningar på den enskilda individen.

Sociala medier – NE (2023) definierar sociala medier som kommunikationskanaler där användare kommunicerar direkt med varandra genom text, bild eller ljud. Obar och Wildman (2015) listar emellertid fyra gemensamma nämnare bland sociala medier som är genomgående i översikten av litteraturen på ämnet i fråga: 1) Internetbaserade applikationer 2) Användargenererat innehåll är grundstenen i applikationen 3) Individer och grupper skapar användarspecifika profiler för en sajt eller app som tillhandahålls av en sociala medietjänst 4) Sociala medieapplikationer som en möjliggörare för skapandet av sociala nätverk online genom att sammankoppla en individs profil med andra profiler eller grupper. Inom ramen för denna definition är Facebook, Instagram, Snapchat och onlineforum såsom Flashback exempel på sociala medier.

Unga människor – Den åldersgrupp som vi har valt att avgränsa oss till i vår uppsats är 12–25 år. Det är ett åldersspann som gör att vi generellt kommer sammanfatta dessa individer under begreppet *unga människor*, *unga personer* eller *de unga*. I de fall det är relevant att avgränsa unga människor närmre används *ungdomar* för åldrarna 12–17 samt unga vuxna för personer i åldrarna 18–29.

Skadligt bruk /Missbruk – Det finns olika åsikter rådande begreppet missbruk, vi är medvetna om denna diskussion men har valt att använda begreppet i uppsatsen då det är ett välkänt begrepp som i skrivande stund används inom socialtjänsten och i lagstiftning (LVM 1988:870) och syftar till konsumtion som för den enskilde kan få allvarliga konsekvenser, socialt eller fysiskt. Inom vården används ibland i stället termen skadligt bruk som syftar till ett användande av psyko aktiva substanser som ger fysiska eller psykiska skador (Praktisk medicin 2024)

Beroende – West & Brown (2013 s. 229) ser beroende först och främst som en social konstruktion och att det kan därför är svårt att ge en exakt definition. Synen på beroende är bunden av tid och kontext. Enligt Prime-teori är beroende ett kroniskt tillstånd som innehåller en återkommande och stark drivkraft till att hänge sig åt belönande beteenden som riskerar att oavsiktligt skada användaren. Vanligt för beroende är att det innehåller så kallade ‘cravings’ och abstinensbesvär. Tillståndet har förvärvats genom att användaren tidigare ägnat sig åt det beteendet. Författarna poängterar att det inte är “labeling” (stämpling, etiketteringen) som är av högsta vikt utan hur individen observerar och angriper beroendet och dess följder.

Tramadol – Beroendeframkallande läkemedel som innehåller opioider och är narkotikaklassat i Sverige. Det fungerar smärtstillande och lugnande och kan ge svåra abstinensbesvär vid nedtrappning (FASS 2023). Den svenska narkotikautredningen rapporterade att användning av Tramadol visat sig vanligt bland ungdomar i Skåne (SOU 2023:62, s.90).

Snapchat – Social medie-app där användaren kan skicka och ta emot bilder som förstörs efter öppning - en så kallad “snap”, chatta, göra en profil och redigera bilder (Malmö stad 2023). Appen är delvis krypterad och har också en funktion där det går att se sina vänners profiler på en karta samt se hur länge sedan en specifik profil var aktiv på appen.

Flashback – Ett av Sveriges första öppna forum, startades digitalt för första gången år 1995 men blev det Flashback vi känner igen idag runt år 2000. Säger sig värna om den svenska yttrandefriheten och har i skrivande stund ca: 81 000 000 inlägg på sin webbplats (Internetstiftelsen 2023, Flashback forum 2023).

Tiktok – App som lanseras 2018 där användarna kan lägga upp 15-sekunders videoklipp med dans och musik. Appen blir otroligt populär och tar marknadsandelar från alla andra stora plattformar. Appens popularitet ökar i nästan alla åldersgrupper enligt svenskarna och Internet (Internetstiftelsen 2023).

Legal high-grupper på Facebook – Forum på sociala medier som finns till för att användarna skall kunna rekommendera olika typer av legala droger till varandra (Norman et al 2014).

2. Kunskapsläget

Följande del av arbetet kommer att fokusera på tidigare forskning kring sociala medier och användandets inverkan på unga människors tillgång och relation till droger. Ämnet som sådant är ännu inte väl utforskat och de studier som gjorts efterfrågar mer undersökningar på området.

2.1 Litteratursökning

I arbetet med att få insikt i kunskapsläget kring unga människor, droganvändande och användning av sociala medier så har vi letat oss fram i en uppsjö av forskning om teknologi och missbruk. För att få fram relevant litteratur så har vi gjort eftersökningar på olika kombinationer av nyckelord. Sökningarna har gjorts i LUBsearch, Google Scholar, LIBRIS och PubMed. En del av den forskning som vi använder har vi hittat i referenslistor på andra studier eller tidigare uppsatsarbeten.

Nyckelord: *Illicit drugs, social media, user information, addiction, substance abuse, adolescent substance use, attitudes, perception, illegal drugs, internet, drug markets, internetforum, tiktok, instagram, facebook, snapchat, whatsapp.*

2.2 Uppfattningar om missbruk och droger bland unga på sociala medier

I en amerikansk, kvalitativ studie, undersöktes vilka budskap om missbruk som mötte unga personer på Instagram och i relation till det, vilka uppfattningar om missbruk som framkom i intervjuer med unga människor. Undersökningen visade en samstämmighet i de uppfattningar som unga hade om missbruk och de budskap som framkom på Instagram. De unga hade en

ambivalent och stundtals fördomsfull syn på missbruk i form av synen på “det egna valet” i missbruk. Avseende sociala medier visade studien att både positiva och destruktiva budskap framkom. Instagram kunde å ena sidan både fungera som stöd och visa att återhämtning från missbruk är möjligt, men å andra sidan bidra till att både glamorisera och stigmatisera missbruk. Forskarna argumenterar för behovet att utforska möjligheten att använda Sociala medier som en kanal för att stötta unga människor och att utveckla sociala insatser på (Brazill-Murray 2018).

En litteraturöversikt från 2018 om hur digital marknadsföring och reklam påverkar unga människors droganvändande kom till slutsatsen att det finns anledning att tro att den marknadsföring och reklam som unga personer exponeras för i medier kan komma att påverka beteende eller attityder kring droger (Jackson et al 2018). Den talar även för att unga personer kan vara extra utsatta för denna typ av marknadsföring då tonåren är en känslig tid för identitetsutvecklingen och då unga personer inte ännu har tillräcklig kunskap kring medier.

En studie av unga människors droganvändande i Barbados och England visade på ett samband mellan gruppsyck och påverkan av jämnåriga genom sociala medier med en större benägenhet för att använda droger i den fysiska världen. Studien belyser sociala mediernas roll i att verka som en kanal för gruppsyck och påverka unga personers beteende kring droger (Jules et al 2021)

2.3 Tillgången till droger på internet

En kvalitativ och jämförande studie mellan de nordiska länderna Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige undersökte hur droghandel bedrevs på sociala medier (Demant et al 2009). Empirin bestod av etnografiska undersökningar online, kombinerat med semistrukturerade intervjuer av köpare och säljare i åldrarna 16–45. Av den etnografiska datan framkom att droghandeln varierade mellan de olika länderna. Öppen droghandel förekom i hög grad på samtliga av de större sociala medieplattformarna Facebook, Instagram och Snapchat i länderna Sverige, Danmark och Island. I Norge och Finland skedde handel i stället genom krypterade appar och webbläsare. Merparten av respondenterna i den svenska undersökningen var sedan tidigare användare av droger och hade fått vetskap om sidorna via bekanta medan resterande gjorde sitt första inköp av droger online. Studien menar att förekomsten av droghandel genom sociala medier är driven av en hög efterfrågan på droger och en

normalisering av drogbruk i kombination med ett stort användande av sociala medier generellt. Forskarna lyfter fram tillgängligheten av olika och (för användarna) nya substanser som en möjlig risk med droghandel genom sociala medier. Även risken att användarna själva drogs in och ut i försäljningen av droger var större genom sociala medier. Forskarna i fråga förespråkar utbildande informationskampanjer för att förhindra skadeverkningar av droghandel på nätet (Demant et al 2009). Trots att nämnda studie är något äldre så kan den kompletteras med nyare forskning om drogers tillgänglighet på nätet. En studie publicerad i *The International Journal of Drug Policy* (Moyle et al 2019) beskriver att den digitala marknaden utvecklats ytterligare i samband med smarta mobiltelefoner och end-to-end krypterade mobilapplikationer som *Snapchat*, *Wickr* eller *Whatsapp*. Även denna studie visade på att det vanligaste sättet att köpa droger på är genom vänner men den beskrev också att appar med krypterad meddelandeservice blir ett alltmer tillgängligt alternativ. Apparna används i likhet med annan handel på olika sätt, för att bestämma träffar, annonsera varor och som kommunikation mellan säljare och köpare (Moyle et al 2019). Författarna betonar också att det är viktigt att se över och eventuellt rikta skadereducerande insatser mot de som använder dessa appar, exempelvis genom att informera om riskerna med att handla okända substanser över nätet (Ibid).

2.4 Reklam, information och skadereduktion på sociala medier

Reklam och innehåll i media kan ha en stark påverkan på unga människor, särskilt gällande droger och alkohol (Jackson et al 2018). Även om effekterna inte är jättestora så kan exponering under lång tid ha inverkan på unga människors attityder och uppfattningar om sådana produkter. Unga människor söker efter information om droger på internet (Hillebrand et al 2010). En studie har undersökt hur kunskap kring droger produceras av användarna på drogforum online (Duxbury 2015). Informationen kring droger online blir en presentation av användarbaserade upplevelser, erfarenheter och kunskap. Forumen kan ha en skadereducerande effekt och samtidigt öka nyfikenheten hos användarna. En annan studie visade på att det finns en strategi för hur unga människor använder internetforum för att få information om receptbelagda droger. Strategin handlade om att unga människor är kritiska, bedömer och sorterar i den information som finns tillgänglig online (Quintero & Bundy 2011). Studier har undersökt hur skademinimerande interventioner kan implementeras på den digitala arenan för att möta unga människor där de befinner sig. Området är fortfarande nytt i jämförelse med andra skademinimerande interventioner men har visat sig ha fördelar, bland

annat i att nå svårfångade individer som är motvilliga till fysiska möten (Ahmad et al 2022, Davitadze et al 2020.)

3. Teoretiska utgångspunkter och antaganden

För att förklara hur kunskap, attityder och användning av droger påverkas av kommunikation genom sociala medier har teoretiska utgångspunkter för arbetet varit sociologiska förklaringsmodeller. Theory of addiction (West & Brown 2013, Jan Blomqvist 2009) har fungerat som en förklaringsmodell för att förstå hur attityder, användning och andra aspekter av missbruk kan förstås relaterat till användning av sociala medier. Vi har även använt den för att förstå på vilka sätt kommunikation genom sociala medier kan påverka unga personers droganvändande. Diffusionsteorin har använts för att förstå hur skiftande attityder och uppfattningar sprids genom sociala medier i ett socialt system. De respektive förklaringsmodellerna presenteras mer utförligt nedan.

3.1 PRIME Theory of addiction: en syntetisk förklaringsmodell för beroende och missbruk.

Som teoretiskt perspektiv till vår studie har vi främst använt oss av Robert West och Jamie Browns (2013) gedigna arbete med Theory of Addiction eller PRIME-teori som vi kommer att kalla den från och med nu. PRIME-teorin är en ramverksteori som knyter samman flera förklaringsmodeller som används för att förstå beroende och missbruk (West & Brown 2013, s. 1–5). Det är en mångfacetterad beskrivning av beroende och missbruk och det är omöjligt att beskriva den i sin helhet inom ramen för den här uppsatsen, men i denna teoridel vill vi tydliggöra huvudprinciperna i PRIME-teorin. Med PRIME så vill författarna skapa vad de kallar en “syntetisk” teori för beroende och motivation. Ramverket tydliggör flera av de olika processer som gör att människor utvecklar, vidhåller eller avslutar ett missbruk eller beroende. West och Brown (2013) lägger stor vikt vid de motivationsprocesser som ligger bakom olika beteenden och presenterar en modell där olika rekvisit behöver uppfyllas för att ett beteende skall ske i ett visst sammanhang. Enligt teorin kan beroende förstås som ett varaktigt tillstånd där särskilda handlingar uppfattas så pass belönande för individen att den känner en stark drivkraft att upprepa handlingen trots att den har potential att orsaka oavsiktlig skada. Beroende *kan* ha fysiska inslag, men måste inte ha det. Beroendet kan ha olika orsaker och är i grunden en social konstruktion - därav är gränserna för beroende flytande och svåra att

definiera exakt (Ibid, s. 229). Beroendets form presenteras som en rubbning i motivationssystemet där hjärnan väljer att prioritera och söka belöningar på ett ohälsosamt sätt och West & Brown vill med PRIME-teori använda sig av olika perspektiv (exempelvis biopsykosociala, konstruktivistiska och sociala) för att förstå varför beroende uppstår, fortsätter och hur individen återhämtar sig.

3.1.1 PRIME-teori och motivationssystemet:

PRIME är en akronym för planer, responser, impulser, motiv och evaluering. Dessa ord beskriver olika processdelar av människans motivationssystem, alltså det system som reglerar och styr mänskligt handlande. Motivationssystemet är i centrum för West & Browns teori om beroende, den utgör den fysiska mekanismen som kan destabiliseras av aktiviteter med beroendepotential. Det finns olika beslutsprocesser och några aspekter som kan vara en del av motivationssystemet är impulser, önskningar, behov, mål, val, avsikter och drifter av olika slag (West & Brown 2013, s. 193–194). Det teoretiska ramverket erkänner att det finns olika skäl till människors handlande. För att förstå motivationssystemet i sin helhet så måste en inkludera olika neurologiska processer tillsammans med ett visst förbehåll för sinnets obalans eller oberäknelighet (West & Brown, s. 218–221). West & Brown sammanfattar de olika aspekterna av motivation och principerna kring PRIME-teorin till fem lagar om motivation:

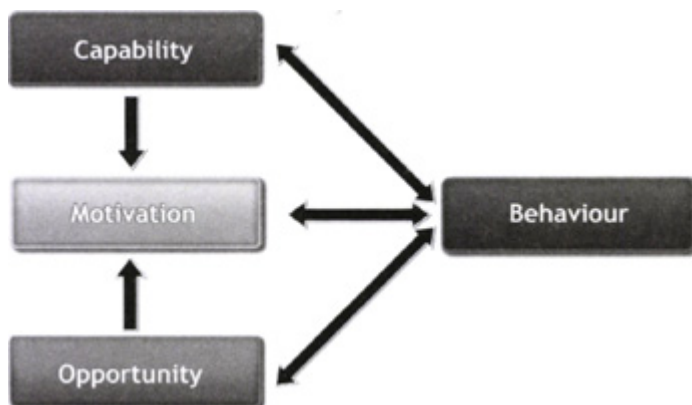
1. I varje ögonblick så handlar vi för det vi mest önskar oss, behöver eller vill ha. Önskningar kan förstås som förväntningar på njutning, tillfredsställelse eller lindring från obehag.
2. Värderingar (vad vi tycker är bra eller dåligt) och planer (medvetna intentioner att göra eller inte göra något) kan kontrollera våra handlingar om de motiverar oss mer än andra impulser eller drifter.
3. Självkontroll (att handla i enlighet med planer trots andra motiv) kräver mental uthållighet och energi som hjärnans töms på när det utövas.
4. Identiteten (tankar, bilder och känslor om hur vi ser oss själva) kan vara en stark källa till motiv och kan involvera våra "etiketter" (de kategorier som vi själva anser oss ingå i), personliga attribut och regler.
5. Motiv påverkar våra handlingar genom att skapa impulser eller hämningar. Impulser och hämningar kan också produceras ur inlärd vanor eller oplanerade associationer

som vår hjärna gör själv. Beteende styrs av den starkaste impulsen eller hämningen i stunden.

Motivationssystemet är den styrande process i hjärnan som genererar handlingar och responser, och är grundläggande för mänskligt beteende. West & Brown betonar dock att motivationssystemet är komplext och behöver förstås med ett holistiskt förhållningssätt som inkluderar en viss "ostadighet" som sinnet eller motivationssystemet besitter. Hur och varför vi tar vissa beslut är inte alltid helt enkelt att förstå och vi måste ta i beräkning exempelvis impulser utifrån miljöförändringar och interna balansförsök som sker i motivationssystemet. Aspekter som dessa kan komma att påverka beslutsfattandet och kan således även trigga återfall i missbruk om fel förutsättningar uppstår.

3.1.2 COM-B-modellen: Motivationsprocesser och mänskligt handlande

I PRIME-teori används en teoretisk modell för att förklara mänskligt handlande. Modellen kallas COM-B-modellen och menar på att för att ett handlande eller ett beteende skall ske så måste personen som utför det ha kapacitet (*capability*) att utföra beteendet eller handlingen (*behaviour*), tillfälle eller möjlighet att göra det (*opportunity*) och motivation att göra just denna handling hellre än andra (*Motivation*) (West & Brown 2013, s. 192–194).

(Figur från Theory of Addiction av West & Brown 2013, s. 193)

Modellen kommer i uppsatsen att användas för att analysera huruvida olika aspekter av sociala medier kan underlätta utvecklandet eller vidhållandet av ett beteende (missbruk). Vi kommer att titta på om användningen av sociala medier skapar fler tillfällen eller högre tillgänglighet till att köpa eller använda droger (*opportunity* och *capability*).

3.1.3 Vad är beroendeframkallande och vem riskerar att drabbas av missbruk?

Vilka aktiviteter som har beroendeframkallande egenskaper förklaras i PRIME-teorin av aktivitetens möjlighet att påverka och destabilisera motivationssystemet. Förhållandet blir därför sådant att beroende är något som kan drabba en individ om denne har ett obalanserat motivationssystem eller ett motivationssystem som rubbas av en viss aktivitet/substans. Teorin erkänner dock andra aspekter som exempelvis ärftlighet (Heilig 2019, s. 65–67) och beteendemässiga drag som exempelvis antisocialt beteende eller impulsivitet (West & Brown 2013, s. 234). Alla personer har individuella förutsättningar för att utveckla ett beroende, men ett beroende riskerar att utvecklas om en aktivitet har kapacitet att vara varaktigt belönande för personen. Mottagligheten för aktivitetens möjlighet att vara beroendeframkallande påverkas också av personens *självkontroll* och möjligheter att utöva sådan (West & Brown 2013, s. 234–235). En person som motiveras tillräckligt till att använda droger, av olika anledningar (inre som yttre) är således kapabel att utveckla ett beroende till en aktivitet. Riskbeteenden relaterade till beroende börjar ofta i ung ålder men kan initieras när som helst under livet, ibland i samband med att en individ går igenom svåra livshändelser (exempelvis separation eller sorg).

3.1.4 Främjande miljöer och samverkande beroenden:

Miljöer kan vara mer eller mindre främjande för utvecklandet av ett beroende eller beteenden kopplade till beroenden. West & Brown beskriver att om det finns fler *tillfällen* att utöva en aktivitet (tillgängligheten är hög) så ökar främjandet i den miljön. I en grupp där de sociala normerna premierar en aktivitet så kommer de nära sociala relationerna ha större influens på en person än vad samhällliga normer har. En sådan miljö med ensidiga åsikter eller vad West & Brown kallar "*obalanserad input*" kan påverka beslutsfattandet hos en individ, särskilt om individen redan har ett utvecklat beroende eller ett pågående missbruk. Ytterligare miljöfaktorer som kan främja beroende är miljöer som skadar självkänsla eller farliga/skadliga miljöer som får individerna i dem att vilja fly verkligheten (West & Brown 2013, s. 234–235). West & Brown beskriver också att olika beroendeframkallande beteenden är kopplade till varandra på olika sätt, i alla fall i den utsträckning att om de har uppskattade effekter och individen är mottaglig (som beskrivet ovan) så kan ytterligare beroenden uppstå. Olika beroenden kan även förstärka varandra genom att hjälpa till att rubba balansen i motivationssystemet (Ibid, s. 236–237).

3.1.5 Teoretiska begränsningar

En generell begränsning med alla teorier är att de av sin natur är abstrakta och därmed ger förenklade och renodlade bilder av verkligheten (Svensson 2022 s. 232). Ingen teori kan anses omfatta alla aspekter av en företeelse.

Trots de generella begränsningarna som gäller för alla teoretiska perspektiv har Prime-teorin vunnit erkännande av Jan Blomqvist (2009), docent i socialt arbete som berömt PRIME-teorin som den mest heltäckande teorin på området. Blomqvist har dock framfört problem och begränsningar av samma skäl. Blomqvist menar att teorin är svår att testa mot verkligheten då den på ett ambitiöst sätt strävar att täcka in alla olika aspekter av mänskligt handlande. Vidare menar han att teorin är svår att applicera i praktiken för såväl behandlare, policymakare som klienter och andra aktörer. Teorin är alltför omfattande och detaljerad för att ge en överblick på området och vara relevant för praktiker. Blomqvist föreslår utarbetandet av en typologi med centrala delar av teorin som ett sätt att göra den mer tillämpbar för missbruksvården. Trots detta fann vi teorin användbar genom att den fångar in många aspekter av det komplexa ämnesområdet drogbruk och för att förstå de motivationer som ligger bakom individers handlande. Genom att utgå från de centrala begreppen i teorin som Blomqvist förespråkar ansåg vi att det var möjligt att tillämpa den på vårt forskningsområde.

3.2. Diffusionsteori som en förklaring till förändrade attityder

Ett möjligt sätt att förklara de förändrade attityderna till droger bland unga människor (CAN 2020) är att använda sig av Rogers (2016) diffusionsteori. Den beskriver hur innovationer sprids över tid och rum inom ett socialt system. Diffusionsteorin söker att både förklara mönstret för spridningen av en innovation men också vad som avgör varför vissa innovationer anammas och andra förkastas av populationen inom ett socialt system. Teorin är mer omfattande än vad som redogörs för här men de mest centrala delarna och de som har relevans för vårt arbete presenteras i korthet. Teorin kommer inte att tillämpas i sin helhet, i stället kommer centrala begrepp av diffusionsteorin användas för att analysera det empiriska materialet.

3.2.1 Diffusionsprocessens fem steg

Den process i vilken en innovation presenteras och sedermera tillämpas eller förkastas delar Rogers in i fem steg (2016, s. 168–198:

1. det första steget *Knowledge/Kunskap* får individen kunskap om att innovationen existerar och hur den fungerar.
2. *Persuasion/Övertygelse* i det här skedet formas individens attityder, negativa som positiva gentemot innovationen
3. *Decision/Beslut* Baserat på individens attityder förkastar eller adapterar den innovationen
4. *Implementation/Implementering* När individen börjar använda sig av innovationen
5. *Confirmation/Bekräftelse* när individen försöker underbygga och förstärka sitt beslut. Individen kan också omvärdera sitt beslut när den exponeras för kritiska budskap.

3.2.2 Diffusionsprocessens fem beståndsdelar

Fem centrala beståndsdelar av processen är innovationen, adoptörerna, kommunikationskanaler, tid och sociala system.

1. *Innovationen*, enligt Rogers (2016, s. 12) definition innebär innovation en idé, produkt, tjänst eller beteende/praktik som presenteras i ett socialt system.
2. *Adoptörer* - De individer eller grupper som ingår i det sociala systemet delas in i fem huvudsakliga kategorier som baseras på hur snabba de är på att anamma innovationen (Rogers 2016, s. 282–285): *Innovatören, tidiga adoptören, tidiga majoriteten, den sena majoriteten* samt *eftersläntare*.
3. *Kommunikationskanaler* (*ibid*, s. 211) - De kanaler där information om innovationen sprids och som kan utgöras av tidningar, internetsidor, sociala medier och mellanmänsklig kontakt.
4. *Tid* - Diffusionen sker under en varierande lång tid och är beroende av sin sociala kontext och en rad andra faktorer (*ibid*, s. 20).
5. *Sociala system* - De sammanhang där diffusionen sker. Sociala system kan utgöras av grupper, arbetsplatser, organisationer och andra nätverk med sina särskilda normer och värderingar (Rogers 2016, s. 23).

3.2.3 Diffusionsteorins relevans för forskning om drogbruk och sociala medier:

Diffusionsteori har fått stor genomslagskraft i en rad vitt skilda forskningsområden. Teorin har bland annat använts inom organisationsteori (Greenhalgh et al 2004), marknadsföring (Florea 2015), utvecklingsstudier (Da Silveira 2001) men har även tillämpats på studier om missbruk och droger (Ferrence 2001). I förhållande till droger och sociala medier skulle diffusionsteorin kunna förklara hur liberala attityder gentemot droger anammats från globala diskurser, införlivats i film, musik, innehåll på sociala medier och anammats av svensk populärkultur.

Innovationen i denna kontext består i attityder eller åsikter till droger.

Kommunikationskanalerna utgörs här av internetfenomen som sociala medier och appar. I förhållande till tid är attitydförändringar en process som är under utveckling och som är pågående.

3.2.4 Teoretiska begränsningar:

Trots att diffusionsteori är en teori som tillämpats inom en rad olika områden och akademiska discipliner har den också mött kritik (Rogers 2016 s 102–130.) Några av de begränsningar som varit i medvetandet vid vårt användande av teorin presenteras här.

Rogers (ibid) är tydlig med att diffusionsteorin är en förenkling av verkligheten och att teorin, såsom andra teorier har inneboende blindfläckar för aspekter som inte tydliggörs.

En kritik som riktats åt diffusionsteori är att användningen av den visat på en så kallad “pro-innovationbias” där forskaren tenderar att överbetona anammandet av en innovation och förbise att många innovationer ignoreras eller förkastas. Exempel på hur teorin använts visar också på en tendens till “individual blame” (klandrande av individen) där individen klandras för sina problem snarare än den sociala strukturen som individen omges av. En specifik begränsning med vårt användande av teorin är att den inte använts i full utsträckning på grund av utrymmesskäl. Utvalda begrepp från teorin har i stället verkat för att analysera olika aspekter av det empiriska materialet.

4. Metod och metodologiska överväganden

I detta kapitel ges en presentation av de metoder som använts och vilka överväganden som låg till grund för våra val.

4.1 Metodval och överväganden:

Vi har i vår uppsats valt att besvara forskningsfrågorna med en kvalitativ ansats och metod. Kvalitativ forskning ämnar utforska mjukare och mer svårförnimmade saker så som exempelvis fenomen, tankar, känslor eller upplevelser (Ahrne & Svensson 2022 s. 9–11) vilket vi ansåg lämpligt för att besvara våra frågeställningar.

För att inhämta empiri valde vi att möta socionomer och före detta användare av droger med hjälp av intervjuer. Fördelen med att använda sig av intervjuer för att inhämta empiri är bland annat att få tillgång till information som råder i en särskild miljö (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022 s. 56). Det var särskilt värdefullt för oss eftersom droger i stor omfattning sker i det fördolda, på grund av att handel och bruk är olagligt för många substanser. Ett värde i att genomföra intervjuer är också att det bidrar med respondentens språkbruk, normer och emotioner (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022 s. 77). Vi valde att använda oss av semi-strukturerad intervjuform då det kan anpassas efter kontexten samt ge plats för information som vi inte förutsett. En vanlig kritik mot intervjuformen är att den inte alltid ger sanningsenliga svar eller bilder av verkligheten. Respondenten kan till exempel vara mån om att konstruera och presentera sin identitet eller att skapa en fördelaktig bild av sig själv (så kallad impression management) (ibid s. 78).

Svensson skriver att syftet och ambitionen med en uppsats påverkar vilket teoretiskt perspektiv som är lämplig (Svensson 2022 s. 234). För oss blev forskningsfrågorna och det som framkom i intervjuerna vägledande för valet av teoretiska perspektiv. Eftersom vi var intresserade av att studera hur kommunikation genom sociala mediers kan påverka på individers bruk av droger samt deras attityder behövde vi en eller flera teorier som var lämpliga. Kombinationen av PRIME-teori och diffusionsbegreppet visade sig användbar då PRIME-teori fokuserar på individens beteende medan diffusionsteorin förklarar spridning av attityder, idéer och innovationer som sker i ett socialt system. Det sociala systemet i vår uppsats utgörs av individer som tar emot och delar innehåll genom sociala medier.

4.2 Urval och tillträde

För att få svar på de forskningsfrågor som uppställts krävdes tillgång till personer, platser, texter eller forum som kan ge insikt i unga personers droganvändande och sociala medievänor. För att få målgruppens såväl som professionellas perspektiv riktade vi vårt fokus mot unga före detta användare av droger samt socionomer som möter unga människor med missbruksproblematik.

Urvalet av före detta användare skedde genom ett så kallat *målstyrt urval* där urvalet görs utifrån de som är mest lämpliga att besvara forskningsfrågorna (Bryman 2018 s. 496). De unga med erfarenhet av missbruk som intervjuades behövde minst tre års drogfrihet bakom sig då det anses oetiskt att intervjua någon som är under pågående vård eller som på annat sätt kan lida för stor skada av forskningen. De behövde också ha erfarenhet av innehåll relaterat till droger på sociala medier. Slutligen sattes också en åldersgräns på 27 år för att de intervjuade personernas erfarenhet inte skulle skilja sig för mycket från dagens ungdomar. Urvalet är utöver målstyrt också ett bekvämlighetsurval som består av personer som är tillgängliga för forskaren (Bryman 2018 s. 243). Kontakten med personer med erfarenhet av missbruk förmedlades genom bekanta som kände till personer som uppfyllde de målstyrda urvalskriterierna. Genom bekvämlighetsurval går det inte att säga att urvalet är representativt för gruppen. Bekvämlighetsurval har dock fördelar i form av att vi får tillgång till en potentiellt svårnådd grupp och i att det är ett tids- och resurseffektivt sätt att nå sitt urval. Det var avgörande för de tidsbegränsningar vi hade att förhålla oss till.

Gällande socionomerna gjordes en mindre avgränsning för vilka personer som skulle kunna vara aktuella för intervju. Vi var öppna för att träffa personer med olika yrkestitlar och inriktningar i sitt jobb, det viktiga var att de hade någon typ av utredande eller djupgående samtal med unga människor som använder droger. Första utskicken gick till Maria ungdomsmottagningen i Malmö, Öppenvårdsmottagningen Gustav och några avdelningar av socialtjänsten. Vi försökte också maila ett par HVB-hem med inriktning missbruk/kriminalitet. Den korta tidsramen för arbetet och den låga svarsfrekvensen på våra utskick gjorde att vi inte hade möjlighet att avgränsa oss ytterligare.

Valet av intervjupersoner baserades alltså på en arbetsuppgift eller ett typ av handlande som krävdes för att eventuellt kunna ha tillgång till målgruppens vittnesmål samt i någon mån kunskap om vad sociala medier är för någonting.

4.3 Intervjupersonerna

Intervjupersonerna i uppsatsen är anonymiserade. De intervjuade socionomerna har namngetts som A, B och C och de unga med erfarenhet av missbruk D, E och F.

Intervjupersonen *A* arbetade inom regional verksamhet med behandlingsarbete och utredning av missbruk för ungdomar (upp till 18 år) och hade varit yrkesverksam i ungefär 11 år. Den nuvarande arbetsplatsen hade hen jobbat på i ca 3 år. Vår andra och tredje intervjuperson arbetade båda inom socialtjänstens ansvar för unga vuxna med beroendeproblematik, av anonymiseringsskäl så kommer vi inte ange vart någonstans. *B* har varit yrkesverksam inom socialt arbete sedan 2017. Hen har arbetat med målgruppen unga vuxna 18–25 med beroendeproblematik eller kriminalitet sedan 2020. *C* har varit yrkesverksam socionom sedan ungefär 3 år tillbaka men hade erfarenhet av socialt arbete även innan studierna. *C* hade sedan innan denna anställning erfarenhet av att arbeta med personer med beroendeproblematik. Alla intervjupersoner arbetar med unga människor som har en beroendeproblematik i grunden. Rekvisitet för att vara aktuell innebär också att alla intervjuade socionomer har någon form av utredande eller behandlande samtal med målgruppen. På grund av svårigheter att få tillträde till fältet var det utmanande för oss att få mångfald gällande kön och ålder bland intervjupersonerna.

Respondenten *D* är idag 26 år gammal och började använda droger i fjortonårsåldern. Hens bruk av droger var initialt alkohol som införskaffades via telefonnummer till s. k. "spritlangare". Vid 15 års ålder testade *D* cannabis som var den huvudsakliga drogen som *D* använde. Intervjuperson *E* som idag 27 år hade sin första kontakt med alkohol och tobak vid 13-års ålder. *E* testade cannabis vid 14-årsåldern och hade från gymnasietiden ett kontinuerligt bruk av cannabis och tramadol fram tills för ett par år sedan. *F* är idag 26 och testade cannabis för första gången vid 14-års ålder. *F* använde huvudsakligen cannabis från och med gymnasietiden men testade också amfetamin, lsd, ketamin och svamp runt 20-årsåldern.

4.4 Material och tillvägagångssätt

Initialt skickades mejl till enhetschefer inom verksamheter med behandlande samtal av unga människor med missbruk för att i ett första steg få godkännande av respektive verksamhetschef att intervjua deras medarbetare. Mejlet innehöll information om studien,

hanterande av personuppgifter, anonymitet samt innehåll och utformning av intervjun. Efter godkännande från enhetschef förmedlades kontaktuppgifter till medarbetare som var intresserade. Vi skickade därefter informationsmejl till dessa samt övrig information om hanterande och personuppgifter (se bilaga). Efter överenskommelse om intervju skickades samtyckesblankett till respondenterna. Gällande respondenterna med erfarenhet av missbruk så förmedlades inbjudan och information via telefon eller mail beroende av relationen till den intervjuade. Även dessa fick tillgång till information kring hantering av personuppgifter, studiens syfte och samtycke. Samtycke inhämtades från samtliga respondenter med erfarenhet av missbruk vid tillfället för intervjun.

Före intervjuerna utarbetades en intervjuguide, vilket är ett vanligt förfarande vid semi-strukturerade intervjuer (Bryman 2018 s. 564). Brymans råd fungerade som vägledning vid utformningen av intervjuguiden. Intervjun delades in i 6 faser/perioder med tillhörande nyckelord som ett stöd för intervjun. Utgångspunkten för intervjuguiden var i enlighet med Brymans (2018) råd att först och främst ge svar på våra forskningsfrågor och att med öppna frågor låta respondenten styra innehållet i svaren. Intervjuerna varierade i längd men var som kortast 45 min och som längst strax över 60 minuter. Två av intervjuerna med socionomer skedde genom fysiskt möte på respektive arbetsplatser, varav en intervju via video på Teams. Av intervjuerna med erfarenhet av missbruk var det också två som utfördes genom fysiska möten och en som gjordes via Teams. Inledningsvis informerades respondenterna om förutsättningarna för intervjun, tillhandahållandet av personuppgifter samt att vi säkerställde deras anonymitet. Intervjuerna spelades in genom diktafon och respondenterna fick ge sitt muntliga samtycke till att delta i studien. En konsekvens av de öppna frågorna var att de kunde tolkas på olika sätt av respondenterna. Vi upplevde stundtals att respondenterna bad oss förtydliga vad vi frågade efter. Den semi-strukturerade intervjuformen tillät följdfrågor och uppföljningar på respondenternas svar.

De inspelade intervjuerna överfördes till ett krypterat USB-minne och raderades följaktligen från diktafonen. Då kvalitativ forskning både är intresserad av *vad* och *hur* det sägs (Bryman 2018 s. 578) transkriberades intervjuerna ordagrant med ambitionen att ge en så exakt återgivning som möjligt. Pauser, hummanden och andra “verbala tics” inkluderades därför i transkriberingen. Utvalda citat som kom att användas i analysen redigerades i den mån det var nödvändigt för att anpassa utdragen till skriven text och öka läsbarheten i texten (Bryman 2018 s. 151).

4.5 Bearbetning, kodning och tematisk analys

Efter intervjuerna hade utförts så försökte vi så snart som möjligt påbörja transkriberingen av ljudfilerna för att inte glömma bort detaljer om samtalet som kunde fördjupa transkriberingen i form av meningsbetydelser och ordspråk. Filerna fördelades mellan båda arbetspartner för att effektivisera och fördela arbetet jämnt. Efter transkriberingen var klar så gjorde vi tillsammans ett kodschema med olika koder som följde vissa teoretiska begrepp eller fenomen som vi fann när vi undersökte empirin med vår teoretiska bas som utgångspunkt. Lofland & Lofland (1995) fungerade som ett stöd för att bestämma vad som innefattade en kod. Då tematisk analys inte har någon fastställd form och tillvägagångssätt var det till en början svårt att bestämma hur kodningsprocessen skulle gå till. Emellertid fungerade Brymans guide (2018 s. 707) om tematisk analys som en riktlinje för processen. Efter den initiala och öppna kodningen gjordes en inventering av de koder som framkommit. Koder länkades ihop och inordnades under olika teman. De teman som var mest relevanta, frekventa och anmärkningsvärda i förhållande till våra forskningsfrågor kom att ge fem övergripande teman. Dessa fem teman presenteras i tre analyskapitel.

4.6 Tillförlitlighet

Två begrepp som varit centrala för att säkerställa uppsatsens kvalitet har varit *tillförlitlighet* och *äkthet*. Begreppen är anpassade för att bedöma reliabilitet och validitet inom kvalitativa studier (Bryman 2018 s. 467–471).

Studiens tillförlitlighet vilar på de fyra delkriterierna *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *möjlighet att styrka och konfirmera*. Med utgångspunkt i att det finns flera möjliga beskrivningar av verkligheten har *trovärdighet* uppnåtts genom att följa de rådande regler som gäller och användningen av så kallad “triangulering”. *Överförbarheten* har vi ämnat uppnå genom att vi intervjuat en avgränsad grupp personer som är relevanta för våra forskningsfrågor. Ambitionen har varit att på djupet belysa aspekter av sociala medier och användandet av sociala mediars effekter på unga människor kopplat till missbruk. Genom att redogöra för de övervägande val, bilagor och metoder som använts under arbetsprocessen möjliggör vi för utomstående att granska arbetet och bedöma trovärdigheten i våra slutsatser. Därmed anser vi att *pålitlighetskriteriet* är uppfyllt. Vi har tagit oss an empirin och arbetet utan att medvetet låta personliga uppfattningar styra tillvägagångssätt och slutsatser och

därmed agerat i god tro. Genom detta förhållningssätt hoppas vi att utomstående granskare ska kunna *styrka och konfirmera* våra slutsatser.

För att säkerställa studiens *äkthet* har begreppets tillhörande delkriterier (Bryman 2018, s. 470) varit vägledande genom arbetets gång. En ordagrann transkribering, utan förvanskning eller tillägg har möjliggjort att de åsikter och uppfattningar som framkommit i intervjuer med berörda personer getts. Studien ämnar ge en fördjupad bild och förståelse för den verklighet som de medverkande befinner sig i samt hur andra personer i liknande miljöer uppfattar den.

4.7 Etiska ställningstaganden

Eldén (2020) menar att etiska frågor ständigt är närvarande i all forskning och i arbetets alla skeden. Eldén skriver vidare att god forskningsetik kräver en kontinuerligt etisk reflektion. Etiska aspekter behöver ses i sin kontext och diskuteras i samspel med forskarens omgivning (ibid). De etiska aspekterna av uppsatsen och de vägval som gjorts i arbetsprocessens olika delar har löpande varit föremål för reflektion och diskussion sinsemellan oss författare. Vägledande genom arbetsprocessen har också varit att uppfylla de fyra forskningsetiska kraven: *Informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet 2017).

Informationskravet har uppfyllts genom att berörda respondenter muntligt och skriftligt fått information om studiens syfte. Respondenterna har också information om varför de är relevanta för studien och att deltagandet är frivilligt. Samtliga respondenter har i samband med intervjufrågan fått en *samtyckesblankett* skickad till sig och även fått ge sitt samtycke i samband med intervjun. Vi har även informerat i blanketten och muntligen att samtycket när som helst kan återkallas. Genom att hantera person- och kontaktuppgifter med försiktighet och endast vår egen åtkomst har vi också säkerställt att vi uppfyller *konfidentialitetskravet*. Slutligen, har de uppgifter vi fått enbart använts i forskningssyfte. Inspelningar har gjorts genom diktafon och sparats på ett krypterat USB-minne för att hindra andras åtkomst. Därmed anser vi oss ha uppfyllt *nyttjandekravet*.

Ett tidigt etiskt dilemma i vårt arbete var vår möjlighet att få tillträde till unga människors tankar och vittnesmål om sociala medier och bruk av droger. Enligt de riktlinjer vi fått till oss ska exempelvis aktiva missbrukare, unga, och utsatta grupper inte intervjuas med risk för de

negativa konsekvenser de kan erfara genom studien. Vetenskapsrådet skriver också att det i mötet med potentiellt svaga eller utsatta grupper är viktigt att balansera värdet av forskningen med riskerna (Vetenskapsrådet 2017). Samtidigt som det anses olämpligt att använda sig av aktiva användare av droger och att en kandidatuppsats kan anses ha ett lågt forskningsvärde, ansåg vi att det också vara oetiskt att låta verksamma socionomer ensamt skildra unga personers verklighet kring droganvändande. Utifrån det valde vi att komplettera de tre intervjuerna med socionomer med tre så kallade referensintervjuer. I dessa intervjuer pratade vi med unga personer med erfarenhet av missbruk som hade varit fria från sitt beroende under 3 år och som inte genomgår behandling. För oss var det viktigt att låta gruppen representeras av sig själva och att få komma till tals.

5. Resultat och analys

I följande del kommer vi att analysera vårt material med hjälp av begrepp inom PRIME- och diffusionsteorin. Under analysen framkom fem teman: *tillgänglighet & utbud*, *ständigt nåbar*, *identitet som vidhållande faktor*, *attityder*, *idéspridning och kunskap via sociala medier*. Dessa fem teman har arbetats ihop till tre analyskapitel.

5.1 Tillgänglighet och utbud

Samtliga intervjuade socionomer resonerade kring hur enkelt det var för unga människor att komma i kontakt med någon som säljer droger och att drogerna idag kan vara bara några knapptryck bort. Den digitala miljön innebär nya, krypterade forum att prata på och öppnar för en förändrad drogmarknad. Marknaden för droger har alltid varit adaptiv. Sociala medie-appar agerar som verktyg för langare som med enkelhet kan ta kontakt och skicka information till sina kundkretsar. Enligt en respondent så innebär det att unga människor kan beställa och få levererat droger inom några minuter från att de har beställt.

Vi vet idag att snapchat är en vanlig eller whatsapp är en vanlig kanal för att få kontakt med sina langare och langarna gör reklam på dom här medierna. Och att det är jättetillgängligt därigenom att det räcker att man skickar och så har man någon som kör ut droger till en på minuter. - A, Socionom

Intervjupersonen beskriver också att de vet att snapchat och whatsapp är ett vanligt sätt för kontakt och även en möjlighet för langarna att göra reklam för sina produkter. Den digitala drogmarknaden är flexibel och kan uppfattas av både köpare och säljare som ett mer säkert

sätt att hantera drogförsäljningen på (Demant et al 2019). Om köptillfället förstås som mer säkert för köparen så kan drogerna upplevas mer lättillgängliga än annars. Ur PRIME-teorin kan tillgängligheten till droger tänkas skapa *opportunity*, alltså tillfälle att använda droger (West & Brown 2013, s. 192–194). Tillsammans med attityder och normer är de faktorer som spelar in när det kommer till vem som testar narkotika (Heilig 2011, s. 140). Inom ramen för PRIME-teori går det att förstå underlättande faktorer som att de påverkar beslutsfattandet för individen. Individen agerar utefter vad den önskar i stunden (droger) och motivationsprocesser påverkar huruvida individen agerar på önskan eller inte. Om flera aspekter av införskaffandet och tillgången till droger underlättas av kommunikation genom sociala medier så bör detta innebära att det kan påverka individers förmåga att motstå drogsuget då planen att utföra inköpet kan sänka trösklarna för införskaffandet. En ung person som annars hade behövt ringa runt, gå ut och söka eller på annat sätt fysiskt söka sig till droger kan nu på några knapptryck få hem det mesta inom en kortare tidsrymd. Om något är mer tillgängligt så ökar såklart möjligheten för människor att använda det och detsamma gäller även droger (West & Brown 2013, s. 194). Detta kan tolkas som att marknaden för droger har anpassats efter samma marknadslogik som legala företag (exempelvis Foodora eller Uber) använder. Snabba leveranser, tydlig marknadsföring och stort utbud gör att drogmarknaden på sociala medier allt mer efterliknar ovan nämnda tjänster. Vidare reflekterar en respondent om hur enkelt det är att köpa droger idag.

Jag tänker att det är liksom superenkelt för dem och när de kommer till en ny stad, går in på Snapchat-kartan och kollar vem som säljer. Alltså det är så utbrett liksom, jätteutbrett. - C, Socionom

Här beskriver en av socionomerna att hen upplevt att det är väldigt enkelt för unga människor idag att med hjälp av sociala medier komma i kontakt med en langare, även om de precis har flyttat till en ny stad. Hen förklarar också att det är ett utbrett problem. Vi tolkar citatet som att innan sociala medier fanns, var personen tvungen att fysiskt knyta kontakter med personer, något som kan tänkas kräva betydligt mer planering, tid och engagemang än att ta kontakt via sociala medier. En annan av socionomerna beskrev också att den tidigare förutsättningen av att behöva “känna någon som känner någon” kan vara förbi. Sociala medier och dess möjligheter har ändrat spelfältet för världen i stort och så även för de som säljer droger. Det kan därför tänkas vara enklare för dem att komma i kontakt med svårnådda köpare som annars inte hade haft rätt kontakter för att kunna köpa droger. Något annat som verkade påverka drogernas tillgänglighet var möjligheten att vara anonym och “hemlig” i kontakten mellan

köpare och säljare. Vid frågan om hur droger har införskaffats beskrev alla unga med erfarenhet av missbruk hur de har använt krypterade sociala medie-funktioner för att på ett tryggare sätt köpa droger.

Då har jag använt krypterade chattar, antingen så är det någon man redan känner som känner någons Wickr som sen skickar en vidare till någon som kan sälja något. Så det är enkelt att få tag på någon. - D, med erfarenhet av missbruk.

Fenomenet med "hemliga konversationer" hade också plockats upp av en av socionomrespondenterna men verkade i övrigt inte vara känt eller betydande för de andra. Detta skulle kunna förklaras av avsaknad av kunskap eller dålig insikt i unga människors liv på nätet. "Hemliga" konversationer skyddar både säljare och köpare och kan underlätta beslutsfattandet för den som är rädd för rättsliga konsekvenser av sitt handlande. Enligt PRIME-teorins förståelse av hur ett beteende kan ske i en kontext så krävs det tillfälle att utföra handlingen. En ökad tillgänglighet kan ge tydligare och fler *tillfällen* (opportunity) att få tillhanda och bruka droger (West & Brown 2013, s. 192–194). Risken att "åka fast" hade kunnat agera hämmande för impulsen att införskaffa droger när tillfälle uppstår, men när den hämningen försvinner kan impulserna att använda bli styrande. Enligt den femte principen om motivation så styrs vårt beteende av den starkaste impulsen eller hämningen i stunden, om eventuella hämningar underordnas så förenklas beslutsprocessen och riskerar att styras av impulsen att vilja använda droger snarare än hämningen från risken att bli ertappad.

Utbudet och sättet som drogerna säljs på tycks ha påverkats av användningen av sociala medier. En respondent beskriver hur hen på sociala medier fått "menyer" med droger att välja från och hur detta har påverkat hens användande av droger.

När menyerna började komma så hade jag nog redan provat det mesta som jag var nyfiken på. Det hade kanske kunnat påverka mig att testa annat om det var tidigare. Däremot har jag lockats till att köpa mer röka... Stoners vet vilka strains som är ikoniska och som man kanske vill prova, allt står ju på menyn. Det är väldigt smidigt. - F, med erfarenhet av missbruk

Utifrån ett diffusionsteoretiskt perspektiv är det avgörande i vilken grad den nya innovationen medför relativa fördelar (till konkurrerande alternativ) (Rogers 2016, s.17) för adapterandet av den. De ovanstående citaten såväl som utelämnade citat om droghandel visar på sociala mediers funktion i att förenkla processen och fördelar i jämförelse med handel människa till

människa. Köparen presenteras med ett brett utbud av säljare, droger och kvantitet, leveransen sker ofta med utkörning och utan att behöva känna säljaren. Köparen kan jämföra mellan olika säljare och välja den som bäst passar deras önskemål och handeln sker anonymt via krypterade apptjänster. I jämförelse med handel människa till människa där köparen tvingas uppsöka säljaren och är begränsad till vad denne har att erbjuda. Sådan handel kräver också att köparen har kännedom om vilka platser och säljare som finns. Den utsätter också köparen för risker i form av upptäckt från polisen och att befinna sig på okända platser, på säljarens "hemmaplan". Således finns uppenbara relativa fördelar med att handla droger genom sociala medier.

Den ökande tillgängligheten och förenklade köpprocessen kan förstås underlätta beslutstagandet hos en individ med missbruksproblematik. Enklare tillvägagångssätt kan tolkas skapa bättre förutsättningar för individers kapacitet (capability) att handla droger och den uppenbara tillgången ses som ökade och tydligare tillfällen (opportunity) att utöva ett beteende (West & Brown 2013, s. 192–194). Således tolkar vi det som att förutsättningarna för droghandel på sociala medier genom tillgänglighet och en förenklad köpprocess bidrar till att det blir en mer främjande miljö för att komma i kontakt med droger än samhället i stort. Ur ett diffusionsteoretiskt perspektiv medför användning av sociala medier relativa fördelar gentemot tidigare tillvägagångssätt och bidrar sannolikheten för att individen ska adaptera/anta innovationen (droganvändande).

5.2 Nåbarhet och identitet som vidhållande faktorer

Den höga närvaron på sociala medier och det faktum att mobiltelefonen har blivit som en del av vår person och kropp har gjort att unga människor i princip ständigt är nåbara för kontakt via sin telefon. Att ständigt vara kontaktbar genom ett flertal olika kanaler och appar framstod försvåra möjligheten att delta i behandling och avstå från droger. Det tycktes av socionomerna finnas olika anledningar till att närvaron av sociala medier fungerade som en vidhållande faktor. Nåbarheten hos unga människor möjliggjorde att vänner eller säljare hade smidig åtkomst till att erbjuda tillgång till olika substanser. Följande citat illustrerar problematiken med att bryta sig loss från ett missbruk och de praktiska hinder som användning av sociala medier kan utgöra för en person med missbruk.

Där måste du verkligen ta bort alla, jag vetefan hur många appar. Medan vi kanske hade plockat bort en app och bytat nummer eventuellt. Men där blir det liksom att någon får tag på det nya numret ändå eller

liksom... något lösenord eller Snap eller vad det nu är. Och jag får liksom upplevelsen av att flera har gjort det flera gånger också! - B, socionom

Socialekreteraren B beskriver att unga idag måste ta bort många appar och byta nummer för att sluta vara kontaktbara men att det ändå verkar vanligt att personer i deras närhet får tag på de nya numren eller kontonamnen och således fortsätta kontakten. Liknande resonemang återkom på flera ställen. En socionom beskrev exempelvis hur möten med klienter kunde avbrytas av att en langare kontaktade klienten via telefonen. Bilden som målades upp var att droger och försäljningen av dessa var ständigt närvarande med mobilen brännande i fickan. Våra socionomrespondenter talade om att den ständiga nåbarheten genom sociala medier i form av telefonsamtal och appnotiser kunde innebära frestelser för deras unga klienter. Följande citat fångar problematiken i att ständigt vara nåbar och de risker som är förenat med det:

“Ja, min kran ringer” Alltså det är liksom så att det är svårt att stå emot någon...att någon kontaktar via telefon. - C, socionom

Kontakttagandet från klientens “kran” eller säljare kan inom ramen för PRIME-teori ses som ett stimuli och förstås ur West & Browns resonemang om hur tidigare erfarenheter påverkar motivationssystem och i förlängningen beteende. Teorin beskriver hur olika stimuli ger upphov till mentala representationer i form av bild, ljud, lukter och sensoriska upplevelser som påverkar motivationssystemet och kan leda individens beteende i en särskild riktning. Vad som är ett stimuli, hur starka de är kan skilja sig mellan individer beroende på deras erfarenheter och hur positiva eller negativa erfarenheterna var. Processen är ofta undermedveten och stimuli kan fungera som en trigger för ett visst beteende. Exempelvis kan en rökares åsyn av ett cigarettpaket innebära ett stimuli eller trigger som förmår individen att röka en cigarett. Det ska dock sägas att mekanismerna bakom stimuli ofta är mer komplexa än så.

Två av socionomerna pekade på mobilberoende eller beroendet av sociala medier i sig som ett hinder för att ta till sig information och hålla fokus under behandlingen. A berättar om ett möte med en ung person som inte kunnat lägga ifrån sig mobilen och hur det försvårat kontakten dem emellan.

“Jag ser att telefonen är viktig för dig och att du har konversationer i gång medan vi pratar och vad gör det med det fokuset här?” -A, socionom

Överdrivet och tvångsmässigt användande av internet eller sociala medier kan utvecklas till ett beroendeliknande tillstånd (Young 2017, s. 4–8, Sun & Zhang 2021). Enligt PRIME-teori kan olika beroenden påverka varandra och en person som utövar en beroendeframkallande aktivitet löper större risk att bli beroende av andra aktiviteter (West 2014, s. 237). Om mobilanvändandet i sig är beroendeframkallande kanske det även kan påverka övriga beroenden, möjligtvis genom att det blir svårare att undvika triggers genom sociala medier men också för att det är svårt att vara deltagande i aktiv behandling. För att försöka bli fri från sitt beroende så kan individen behöva undvika betingade stimuli som kan väcka suget efter droger. Om unga människor i dagens samhälle alltid är uppkopplade så innebär det att det kan vara svårt att värja sig från stimuli som kan trigga drogsuget. Närvaron på och användandet av sociala medier kan därmed ses som en vidhållande faktor där en person som försöker bli fri från sitt beroende inte kan värja sig från triggers och impulser som kan skapas av kontaktförsök och reklam genom sociala medier.

Ett mindre framträdande men likväl anmärkningsvärt deltema under vidhållande faktorer var svårigheten att göra ett så kallat identitetsskifte. Begreppet identitet relaterar till mentala representationer av oss själva, hur vi ser på oss själva och vad vi vill vara. Starkt sammankopplat med identitet är också vår 'persona', hur vi framställer oss själva och vad vi projicerar för budskap till omvärlden. Relaterat till sociala medier där självframställan och presentation har en central roll (Schlosser 2020) var det intressant för oss att sociala medier-personan eller den digitala identiteten tycktes kunna befästa särskilda värderingar och beteenden. En av socionomerna berättar om följande erfarenhet av sitt arbete med unga och deras beteende på sociala medier:

Det finns ju ett helt sånt här cannabis-nätverk och så...där ser vi kanske också att det finns en grupp som tenderar att vara lite mer ensam i livet. Och den sårbarheten gör att man kanske söker sig till det här Cannabis-nätverket... och att där faktiskt hitta en gemenskap och en samhörighet i det som är jättekraftfull och viktig. Det blir jätteviktigt för en. Och därigenom blir det en stor del av ens identitet. Man kan till och med när man kommer hit uttrycka sig i termer av "jag är en haschkille". "Haschtomte" har jag också hört någon som har beskrivit sig själv som. - A, socionom

Att som i exemplet ovan, sätta etiketter på sig själv, så kallad "self-labelling" är något West och Brown (2013, s. 215–216) menar kan ha stor inverkan på en individs självkontroll. Sådana kategoriseringar drar absoluta och oförhandlingsbara gränser för vilka beteenden som individen tillåter sig själv. Att kalla sig haschkille är oförenligt med att helt avstå från att

bruka hasch. Sådana definitiva kategoriseringar kan även stå i vägen för att överväga andra möjliga beteenden (West & Brown 2013, s. 215–216). Identitet är en betydande aspekt av flera förklaringsmodeller för missbruk och beroende, och möjligheten att kunna skifta identitet kan kopplas till förmågan att bli drogfri (Ibid, 2013, s. 86). Exempelvis kan drogen eller droganvändandet i sig utgöra en identitetsmarkör och för unga kan symboliska handlingar vara extra betydande då utvecklingen under ungdomsåren till stor del handlar om utveckling av “jaget”, identiteten, vem man är och hur man vill uppfattas (Lalander 1998). Klassisk stämplingsteori är en förklaringsmodell där en ungdoms identitet skapas i kontexten av att bli stämplad som “avvikande” då denne utövar någon form av normbrytande beteende (Goldberg 2010, s. 157–159). Ungdomen genomgår sedan ett antal stämplingsprocesser som vidare bygger “avvikaridentiteten” hos den berörde, en identitet som sedan måste utmanas för att kunna överges - även om det kan vara mycket svårt (Ibid, s. 236–238). Vi kan tolka citatet från A som att det är gemenskapen och samhörigheten som är viktigt för personerna som identifierar sig som ovan. Tidigare användaren F berättar också om sociala medier som en del av identiteten som användare av cannabis och självbilden som “stoner”.

Jag följde en del konton som har en viss stonerkultur och estetik där man säljer fina brickor... pipor... girl-stoner culture liksom. Det blev en del av en själv... att man målar upp att det är "cute"...att det försköner bilden på något sätt. Har kanske inte den identiteten utåt men i mig själv kan jag definitivt identifiera mig med det, så är det. -F, med erfarenhet av missbruk.

I dagens samhälle är en mobiltelefon en förutsättning för att kunna vara en del av samhället. Sociala medier har också en viktig funktion i kontakten med familj och vänner vilket i sig utgjorde ett hinder för drogfrihet. Skiljelinjen mellan vad som var en vän och en destruktiv kraft som vidhöll missbruket kunde också vara en svår gränsdragning. En del av svårigheten med att ta sig ur ett missbruk var att många kände sig tvungna att bryta med vänner, inte bara vad gäller fysisk kontakt utan även på ett “digitalt plan”. Att bryta med vänner kan vara en av de svårare delarna av identitetsskiftet och användande sociala medier kan bidra till att kvarhålla identiteten och det umgänget som är förknippat med den.

Men det är där man har kontakt med sina vänner. Det blir ju kontaktytan, och det är liksom ett jättestort jobb att bryta med vänner och grupper. -B, socionom.

Begreppet opportunity som bland annat inbegriper miljömässiga faktorer såsom sociala och mikrokulturella normer kan kopplas till citatet ovan. West & Brown menar att sådana normer kan bidra till att vidhålla särskilda beteenden (West & Brown 2013, s. 234). När ett särskilt

beteende, i det här fallet bruk av droger, anses normalt inom individens omedelbara närhet kan det bidra till att vidhålla beteendet. Bruk av droger är något som på ett samhällsplan ses som problematiskt men som kan vara normaliserat i individens umgängeskrets. De normer som gäller för individens närmaste umgängeskrets är ofta viktigare än de för samhället i stort (West & Brown 2013, s. 234).

5.3 Attityder, idéspridning och kunskap på sociala medier

Vi har tidigare i uppsatsen redogjort för en förändring i attityder hos unga människor i Sverige gällande synen på droger och droganvändning. Undersökningar visade på att svenska unga människor idag har en mer liberal syn på narkotikalagstiftning och droganvändande (CAN 2020), särskilt cannabis. Även i våra intervjuer med socionomer så var det tydligt att de hade upplevt en förändring i målgruppens uppfattningar och användande. En av socionomerna respondenterna beskrev att användandet har gått ned i åldrarna och att substanser som tramadol och kokain har blivit allt vanligare.

Liksom liberal syn på framför allt cannabis. Och till viss del tramadol. Och kokain som är väldigt aktuellt just nu hos ungdomar. Och det tänker jag blir väl någon form av... ja, nån diskurs liksom, i den världen. Att det här är inget konstigt, det här är inte farligt. - C, Socionom.

Socionomen C beskriver i citatet att de unga hen träffat inte verkat tycka att det är så konstigt eller ovanligt att använda kraftigt beroendeframkallande droger som kokain eller Tramadol. Hen beskriver också att hen upplever att det är en rådande diskurs i "den världen" att det inte är konstigt eller farligt att använda tyngre droger. Även A, socionom och behandlare beskriver vidare hur hen upplever att de klienter hen träffar har utvecklat sina åsikter och uppfattningar kring droger genom intryck från innehåll på sociala medier:

Såhär med attityder, alltså var har man fått sin inställning till droger ifrån? Det kan också komma upp ibland och då kanske det är mer så här instagram, sen även TikTok, Youtube... Framför allt de ungdomarna som tycker om musik, rap-kulturen och sånt. - A, socionom.

A beskriver i citatet att de unga människor (ungdomar) som hen träffar har fått sin inställning till droger från innehåll på sociala medier som Instagram, TikTok och Youtube. Hen reflekterar vidare över hur unga människor genom internet och sociala medier exponeras för annorlunda värderingar och hur detta kan påverka:

Om man spenderar mycket tid på Youtube och klickar runt eller på TikTok, såklart att det spelar roll! Att man exponeras för det, precis som det du exponeras för när du sitter i skolan så påverkas du av det du ser på sociala medier. Vi vet idag att ungdomar spenderar minst lika mycket tid där som IRL. - A, socionom.

Socionomen A förklarar att för hen så är det självklart att det innehåll som unga människor (ungdomar) konsumerar på nätet spelar roll för de attityder och värderingar som de har. Hen betonar den höga närvaron av sociala medier och betonar att unga människor spenderar nästan lika mycket tid online som "IRL" alltså, i det verkliga livet. Diffusionsteorin ser den sociala miljön och interpersonella kommunikationen som viktigare för att övertyga individen om en innovation än kommunikation genom internet och massmedier. Emellertid är internet inte enbart att ses som massmedia utan kan även innehålla interpersonell kommunikation, exempelvis mejl och personliga meddelanden (Rogers 2016 s. 215). Rogers menar att internet, i likhet med massmedia, tillåter en snabbare och mer global spridning av innovationer. Det kan därför tänkas att användandet av sociala medier i kombination med individens sociala kontext med sina värderingar och normer kan påskynda spridningen av attityder och befästa redan befintliga sådana. Inom diffusionsprocessens fem steg (kunskap, övertygelse, beslut, implementering och bekräftelse) kan sociala medier tänkas ha sin viktigaste roll att spela i att möjliggöra spridandet av kunskap om diffusionen. Även övertygelse i form av reklam, populärkultur samt nyheter från länder där lagstiftningen kring narkotika ser annorlunda ut kan tänkas kopplas till innehåll på sociala medier.

När personerna med erfarenhet av missbruk frågades om hur kommunikation genom sociala medier påverkar attityder framkom skillnader. Socionomerna verkade i högre grad uppfatta att innehåll på sociala medier kunde påverka attityder medan de unga personerna med missbrukserfarenhet främst såg den sociala miljön och umgänge som viktigare. I intervjun med före detta användaren E nedtonas innehåll på sociala mediernas roll som attitydförändrare:

I mitt fall kommer det nog mest från det verkliga livet... sociala medier har mer varit kontaktkanaler snarare än att det är där jag har fått det ifrån. - E, med erfarenhet av missbruk

PRIME-teori menar att främjande miljöer där olika aktiviteter premieras med "obalanserad input" kan påverka beslutsfattandet, särskilt vid ett redan utvecklat beroende (West & Brown 2013, s. 234–235). Flera respondenter som tidigare använt droger uppgav att de under tiden de brukade sökte sig till miljöer med drogliberala attityder. Det stärker vår tolkning att sociala

medier har störst roll att spela i att genom sitt innehåll vidhålla beteenden och attityder snarare än att introducera det samma. Om man förutsätter att en obalanserad input kan påverka beslutsfattandet hos en individ så är det kanske inte heller konstigt att tänka sig att algoritmerna som styr innehållet på en individs sociala medier kan bidra till denna obalans. Algoritmer hjälper programvaran som driver applikationerna eller hemsidorna att spåra en individs aktivitet och anpassa innehållet efter individens beteende på sociala medier. Detta kan innebära att en ung person som har sökt på drogrelaterat innehåll senare kommer att bli rekommenderad liknande innehåll vid nästa användning. Detta skulle i förlängningen kunna innebära att en person som vill sluta med droger och vill undvika triggande innehåll kan få svårigheter att göra så, då det är inbyggt i sociala mediernas funktion att rikta innehållet till användaren (Isaksson & Matsson 2017, s. 98, 104). Algoritmer var dock inget som framkom i materialet. De intervjuade med erfarenhet av missbruk nedtonade delvis betydelsen av innehåll på sociala medier för deras attityder men medgav också att den inte var obetydlig.

... men sen är ju alla människor mänskliga och flockdjur. Så är jag inne tillräckligt länge eller läser in mig tillräckligt mycket i en grupp eller chatt så kommer jag att påverkas av det på något sätt, skulle jag säga. Även om jag försöker att tänka på att det inte ska påverka mig. - D, med erfarenhet av missbruk.

Respondent D beskriver i citatet att även hen tänker att innehåll på sociala medier inte skall påverka hen så gör det nog ändå det. En möjlig förklaring till de olika uppfattningarna kring huruvida innehållet på internet har påverkat attityder kan vara att diffusionen av idéer och värderingar sker långsamt över *tid* (Rogers 2016 s. 20), enligt diffusionsteorin. Det kan innebära att det är svårt för individen att vara helt medveten om vad det är som har format de tankar och associationer som de har.

Både socionomer och personerna med erfarenhet av missbruk uppgav sociala medier som en källa till information, kunskap och ett sätt att ta del av andras erfarenheter. Socionomerna vittnade både om en imponerande kunskap om drogers effekt och dosering men också en skepsis gentemot unga människors källkritik av innehållet på sociala medier. Så kallade "tripprapporter" på internetforum fungerade både som ett avskräckande exempel men väckte likväl nyfikenhet när före detta användare utforskade effekter av droger de ännu inte testat. Utbudet av evidensbaserad kunskap och stöd från vårdens sida framstod som begränsad på sociala medier. Såväl Socionomer som personerna med missbrukserfarenhet hade få exempel på där sådan hjälp fanns att tillgå via sociala medier och internet i stort.

Generellt tänker jag att de har jävla bra koll. Sen om den har ökat eller inte, kunskapen, alltså de har ofta bra koll. Den finns liksom. De är ju småkemister allihopa, det finns liksom en strategi. Som är väldigt imponerande för personer som också är väldigt utsatta. - C, socionom.

PRIME-teorin argumenterar för vikten av en balanserad input av intryck och åsikter. Hjärnan beskrivs av sin natur som instabil, obalanserad och ständigt i behov av att hitta något som får den på rätt köl och hindrar den från att spåra ur. Denna instabilitet medför å ena sidan att den mänskliga hjärnan är mottaglig och anpassningsbar för sin miljö men å andra sidan en tendens att förledas till skadliga beteenden (West & Brown 2013, s. 9). Utvecklandet av ett oönskat beteende kan därför förstås genom att det finns en övervikt av särskild input men lika viktig, en *frånvaro* av balanserande input menar West och Brown (2013, s. 221). I drogforum på sociala medier så samlas människor som alla delar en viss positivitet för droger, kanske kan det antas att värderingar och åsikter om droger på forumen är relativt samstämmiga. Detta innebär att individen möter en obalanserad input i dessa sammanhang. Liknande resonemang kan föras kring individens personliga nätverk i vissa fall. Socionomerna uttryckte en oro över att kommunikation genom sociala medier som kunskapskälla. De menade att de ungas källkritik varierade och att de strävade efter att nyansera den ensidiga information som unga människor fick på sociala medier. A, socionom och behandlare inom missbruksvård berättar om hur hen tycker att det behövs nyanserade kunskap och fler perspektiv i den information som de unga tar del av.

Alltså jag tänker i grunden är det jättebra att de är pålästa men då behöver vi också bygga på kunskapen ytterligare och få in fler perspektiv, fler nyanser i det. - A, socionom.

Intervjuerna med före detta användare visade att också de hade ett skeptiskt förhållningsätt till informationen på nätet.

Så när det handlar om risker och liknande så kan jag ändå känna att det är pålitligt när det är folk som vet vad dom pratar om. Det är väldigt godtyckligt var den gränsen går i och för sig, så att det är...det är svårt att säga. Ge ett exakt svar på den frågan. Det kan nog vara lite både och där. -B, med erfarenhet av missbruk

West och Brown (2013) problematiserar tanken om det rationella valet. Människan är av sin natur irrationell och "biased" (partisk) i sitt handlande. De understryker att det inte är samma sak som att vara oinformerad men att vi mot bättre vetande agerar partiskt. Författarna (2013,

s. 164–165) är inte övertygade om eller i sådana fall vilken roll denna partiskhet spelar i ett beroende, dock framför honom att missbrukare oftare är partiska i synen på sitt beteende. De tenderar att underskatta skador och överskatta fördelar med sitt beteende. Individer i beroende tenderar också att fästa större vikt vid information eller intryck som relaterar till deras bruk. Rogers (2016 s. 171) för liknande resonemang om hur individers personliga uppfattningar och värderingar avgör hur benägna de är att ens notera eller uppfatta information. Att få kunskap om något föregås av ett behov av att få informationen och inte omvänt. Utifrån denna tolkning kan personer i missbruk vara extra sårbara för felaktig och missvisande information på nätet.

6. Diskussion

I följande avsnitt kommer vi att presentera en sammanfattning av de resultat som studien gett, vilka slutsatser som kan dras samt hur dessa står mot annan forskning inom ämnet. Slutligen så kommer vi även kort att reflektera över vår metod och dess begränsningar samt vilken vidare forskning som hade kunnat vara relevant för området.

6.1 Sammanfattning av resultat.

Syftet med vår studie var att se om och hur användandet av sociala medier har påverkat unga människors attityder till droger, kunskap kring droger samt hur det har påverkat ungas användande av droger. För en tydlig översikt och återkoppling till de tre introducerande forskningsfrågorna så kommer resultatet här att presenteras tillsammans med dessa.

- På vilket sätt upplever några socionomer inom missbruksvård och några unga personer med erfarenhet av missbruk att kommunikation genom sociala medier påverkar unga människors kunskap kring droger?

De tillfrågade socionomerna presenterade en samstämmig bild av att unga människor får information om droger och användning på internet och genom sociala medier. Under intervjuer betonades att unga människor ofta har god kännedom och mycket kunskap men att det saknades kritiska perspektiv och reflektioner som ifrågasatte den information de fick via forum och sociala medie-kanaler. De före detta användarna bekräftade att kunskap och information om drogerna och bruket inhämtades på forum och i “tripprapporter” från andra

användare, men presenterade även en logik för hur kunskapen värderades och befästes. Personer på nätet som själv hade upplevt ett visst "rus" eller testat en särskild substans gavs en del trovärdighet av personerna med missbrukserfarenhet även om där fanns en viss skepsis mot "godtyckliga" berättelser. Dessa resultat stärks av tidigare forskning kring hur användare av droger inhämtar information om nya substanser och hur de används på nätet (Norman et al 2014; Bancroft & Reid 2016).

- Vilken roll uppfattar de intervjuade att kommunikation genom sociala medier spelar för unga människors attityd kring droger?

Socionomerna upplevde att kommunikation genom sociala medier påverkade ungdomars attityder och inställning till droger. Den höga exponeringen av innehåll på sociala medier i ungas liv uppfattades göra intryck genom att forma liberala attityder till droger, till stor del genom populärkultur. Personerna med erfarenhet av missbruk var ambivalenta kring innehållet på sociala medier, delvis nedtonas betydelsen av innehåll på sociala medier för att forma attityder men de kunde också se att de hade en viss påverkan. Uppfattningen om att unga människor kan ta intryck av budskap relaterat till droger på sociala medier har stöd i tidigare forskning. Jackson et al (2018) menar att sociala normer och tankar kring unga åtminstone delvis kan förklaras av hur drogbruk framställs i sådana miljöer. Forskning om unga människors uppfattning om missbruk har visat på en samstämmighet mellan de uppfattningar som unga personer har och de som framställs om missbruk på sociala medier (Brazill-Murray 2018).

- Vilken roll spelar kommunikation genom sociala medier för unga människors användning av droger, enligt de intervjuade?

Både socionomerna och personerna med erfarenhet av missbruk återgav att sociala medier möjliggjorde en större tillgänglighet och ett ökat utbud av droger. Sociala medier verkade förenkla möjligheten att erbjuda fler substanser till potentiella köpare. Användningen av sociala medier medförde fördelar jämfört med tidigare handel där köparen var begränsad till sina kontakter. En ytterligare konsekvens av sociala mediernas möjligheter var att det förenklade köprocessen. Kontakten mellan köpare och säljare förmedlas genom plattformar där säljare kunde marknadsföra sina produkter och där både parter kunde mötas utan tidigare

förbindelser. Krypterade apptjänster möjliggjorde också att kommunikationen kunde ske i hemlighet, vilket köpare upplevde som säkrare.

Användandet av sociala medier tycktes också ha vidhållande effekter och försvåra återhämtning från droganvändning. Dels genom att sociala medier ständigt var närvarande och gjorde att unga människor var nåbara för erbjudande och kontakttagande från säljare. Kontakttagandet kunde fungera som triggers och stimuli som försvårade möjligheten att avstå från användande av droger. Användandet av sociala medier verkade också befästa en identitet förknippad med droger och försvåra identitetsskiftande och avståndstagande från umgänge som hörde samman med drogbruk. Resultaten stämmer överens med tidigare forskning på området där tillgänglighet och möjligheten till krypterad kommunikation framhålls som en riskfaktor med droghandel på sociala medier (Demant et al 2009; Moyle et al 2019)

6.2 Slutsatser

Sociala medier kan utgöra en drogrämjande miljö där *tillgängligheten* är hög. Tillgängligheten till droger på sociala medier utgörs av en snabb och smidig köpprocess där säljare och köpare med enkelhet kan komma i kontakt, utan tidigare kännedom om varandra. Socionomerna beskriver att den höga tillgängligheten och svårigheten att avstå från sociala medier kan skapa en vidhållande effekt, där återhämtning och tillfrisknande kan påverkas negativt av den ständiga uppkopplingen. Möjligheten att bli direkt kontaktad och erbjuden droger tycktes också ha en vidhållande effekt och försvåra möjligheten att motstå drogsug, enligt socionomerna. Unga personer använder internet och sociala medier för att få kunskap om droger och användande, med varierande källkritik. Innehåll på sociala medier kan påverka attityder och tankar hos unga människor, i vilken grad är inte fastställt inom ramen för den här studien. Individens sociala normer, personliga relationer och gruppsammanhang fortsätter trots dessa resultat vara den dominerande faktorn för unga människors användande och attityder. Sammanfattningsvis så kan vi säga att våra resultat styrks av tidigare forskning (se kunskapsläge s.11) som tyder på att sociala medier kan användas som ett verktyg i att förenkla processen av att köpa och använda droger samtidigt som det fungerar som en kanal för information och värderingar om droger.

6.3 Metodval och begränsningar.

Uppsatsen är skriven utifrån en kvalitativ ansats som lämpar sig för tolkning av ord, språk, upplevelser och ofta abstrakta fenomen (Bryman 2018). Generellt kan denna strategi beskrivas som induktiv och konstruktivistisk.

Kvalitativ forskning har ofta kritiserats för att vara alltför subjektiv och beroende av forskarnas egna uppfattningar (Bryman 2018). Även om ambitionen har varit att närma oss empirin på ett så objektivt sätt som möjligt är den kvalitativa metoden förenat med risken att låta subjektiva uppfattningar styra vad som ses, anses viktigt och hur resultaten tolkas. Genom arbetsprocessen har denna risk varit i medvetandet. Vi har också strävat efter att transparent redovisa och motivera våra metodval, tolkningar och analys så att utomstående skall kunna granska dem.

Urvalet till våra intervjuer utgörs av en relativt liten grupp om sex personer varav tre socionomer och tre unga personer med erfarenhet av missbruk. På grund av svårigheter med att nå villiga respondenter inom tidsramen för uppsatsen utgörs socionomerna av en homogen grupp i förhållande till ålder, kön och yrkesplats. Likaså var gruppen unga personer med erfarenhet av missbruk likartad utifrån ålder, droger de använt och vi var begränsade till de personer som våra bekanta kunde förmedla. Sammantaget kan vårt urval därför inte sägas vara representativt för gruppen socionomer eller personer med erfarenhet av missbruk i stort. Av nämnda skäl är problem med att generalisera en vanlig begränsning med kvalitativ forskning i allmänhet. Det går därför inte att dra för stora slutsatser av de resultat som framkommit och det är möjligt att resultaten hade sett ut på ett annat sätt med ett större och annorlunda urval. Då ämnet sociala medier och droger är relativt outforskat i jämförelse med andra områden var vi ofta tvungna att förtydliga för respondenter vad vi frågade efter. Det kan därför tänkas att våra frågor i vissa fall blev styrande och påverkade vad som framkom. Förekomsten av vissa aspekter kan därför ha blivit över- eller underrepresenterade.

En kvantitativ studie med exempelvis enkäter hade kunnat ge ett mer generaliserbart resultat om unga människors attityder och inställning till sociala medier och droger. En sådan ansats ansåg vi dock vara mindre lämplig för de syften och forskningsfrågor som stod i fokus för vår studie.

6.4 Vidare forskning

Uppsatsen har belyst hur kommunikation genom sociala medier kan påverka aspekter av unga människors attityder, beteende, bruk och inhämtande av kunskap kring droger. Vidare forskning kan fördjupa på vilket sätt innehållet på sociala medier påverkar olika aspekter av drogbruk samt undersöka potentiella risker och fördelar med användning av sociala medier för unga människor.

Socionomer och vittnade om en frånvaro av stöd och kunskap på sociala medier från den offentliga vården. Informationsspridning via sociala medier kan avhjälpa den övervikt av drogliberala attityder som ungdomar möts av. Framtida forskning kan ge insikter om hur vårdande, förebyggande och informativa insatser kan implementeras på digitala plattformar och dess effektivitet.

Sociala mediers föränderlighet, teknologiska utvecklingar och dess ökade betydelse i unga människors liv motiverar ytterligare forskning på området för att utröna på vilket sätt det påverkar förhållandet mellan fenomenet sociala medier och skadligt drogbruk.

Referenser:

Ahmad, Jamilah; Ugwuoke C Joel, Felix Olajide Talabi, Okeibunor Ngozi Bibian, Ayodeji Boluwatife Aiyesimoju, Victor Oluwole Adefemi & Verlumun Celestine Gever (2022). Impact of social media-based intervention in reducing youths' propensity to engage in drug abuse in Nigeria. *Evaluation and program planning*, 94: 102–122.

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2022). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.

Allen, Caitlin G; Megan Roberts, Brittany Andersen, Muin J Khoury (2020). Communication about hereditary cancers on social media: A content analysis of tweets about hereditary breast and ovarian cancer and lynch syndrome. *Journal of Cancer Education*, 35 (1):131–137.

Bancroft, Angus & Peter Scott Reid (2016). Concepts of illicit drug quality among darknet market users: Purity, embodied experience, craft and chemical knowledge. *International Journal of Drug Policy*, (35):42–49.

Blomqvist, Jan (2009). Vad är problemet? Perspektiv på missbruk och beroende. I: Missbruk och behandling. Gamla problem - nya lösningar? *Socialtjänstforum - ett möte mellan forskning och socialtjänst*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och social forskning

Brazill-Murray, Colleen Marie (2018). *Adolescent perceptions of addiction: a mixed-methods exploration of Instagram hashtags and adolescent interviews*. Doktorsavhandling. Kalifornien: Pepperdine University.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Davitadze, Arsen; Peter Meylakhs, Aleksey Lakhov & Elizabeth J King (2020). Harm reduction via online platforms for people who use drugs in Russia: a qualitative analysis of web outreach work. *Harm Reduction Journal*, 17 (1): 98.

Da Silveira, Giovanni (2001). Innovation diffusion: research agenda for developing economies. *Technovation*, 21(12).

Demant, Jakob; Silje Anderdal Bakken, Atte Oksanen & Helgi Gunnlaugsson (2019). Drug dealing on Facebook, Snapchat and Instagram: A qualitative analysis of novel drug markets in the Nordic countries. *Drug and Alcohol Review*, 38 (4): 377–385.

Dir. 2022:24. *En svensk narkotikapolitik anpassad till nutidens och framtidens utmaningar*. Kommittédirektiv från Socialdepartementet.

Drugsmart (2023). *Vad är en drog?*

[<https://www.drugsmart.se/fa-hjalp/fragor-och-svar/alkohol/vad-ar-en-drog> Hämtat: 2023-10-14].

Duxbury, Scott (2018). Information creation on online drug forums: How drug use becomes moral on the margins of science. *Current Sociology*, 66(3), 431–448.

Eldén, Sara (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2022). Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2023). European Drug Report 2023: Trends and Developments:

[https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023_en (Hämtad: 2023-10-25).

FASS (2023). Tramadol.

[<https://www.fass.se/LIF/product?userType=0&nplId=20010406000058> Hämtat: 2023-10-25).

Ferrence, Roberta (2001). Diffusion theory and drug use. *Addiction*, 96(1): 165–173.

Flashback forum (2023). <https://www.flashback.org/kontakt> (Hämtad: 2023-12-25).

Florea, Dorian-Laurentiu (2015). The Relationship between Branding and Diffusion of Innovation: *A Systematic Review. Procedia Economics and Finance*, 23: 1527–1534.

Folkhälsomyndigheten (2021). *Den europeiska webbundersökningen om narkotika*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

Gajaria, Amy; Emanuela Yeung, Tara Goodale & Alice Charach (2011). Beliefs about attention-deficit/hyperactivity disorder and response to stereotypes: youth postings in Facebook groups. *The Journal of adolescent health: official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 49 (1): 15–20.

Greenhalgh, Trisha, Glenn Robert, Fraser Macfarlane, Paul Bate, & Olivia Kyriakidou (2004). Diffusion of innovations in service organizations: systematic review and recommendations. *The Milbank quarterly*, 82 (4): 581–629.

Gripe, Isabella (2020). *Fokusrapport 07: Upp till var och en? – Förändringar i ungas attityder till narkotika mellan åren 2003 och 2019*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning.

Goldberg, Ted (red.) (2010). *Samhällsproblem*. 7. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Heilig, Markus (2019). *Beroendetillstånd, mekanismer, diagnostik och behandling*. Lund: Studentlitteratur.

Hillebrand, Jennifer, Olszewski, Deborah, & Sedefov, Roumen (2010). Legal highs on the Internet. *Substance use & misuse*, 45(3), 330–340.

Hinduja, Sameer & Justin W Patchin (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Arch Suicide Res*. 14 (3): 206–221.

Igbunu, Richard O (2019). The Issues and Challenges of the Digital Age and Societal Development. *International Journal of Innovative Information Systems & Technology Research* 7 (3): 1–10.

Internetstiftelsen (2009). *Så funkar en filterbubbla – när "alla" tycker likadant*. Stockholm: Internetstiftelsen. [<https://internetmuseum.se/tidslinjen/det-har-ar-en-filterbubbla/>]. Hämtat: 2024-03-14].

Internetstiftelsen (2017). *Grundläggande om algoritmer*. Stockholm: Internetstiftelsen [<https://internetstiftelsen.se/guide/algoritmer/grundlaggande-om-algoritmer/>]. Hämtat: 2024-03-14].

Internetstiftelsen (2023). *Svenskarna och internet 2023 - En årlig studie av svenska folkets internetvanor*. Stockholm: Internetstiftelsen.

Isaksson, Ola & Andreas Matsson (2017). *Redaktionellt arbete i förändring*. I: Olsson, Tobias (red.). *Sociala medier: vetenskapliga perspektiv*. Malmö: Gleerups.

Jackson, Kristina M; Tim Janssen & Joy Gabrielli (2018). Media/Marketing Influences on Adolescent and Young Adult Substance Abuse. *Current addiction reports*, 5 (2): 146–157.

Johnson, Björn, Torkel Richert & Bengt Svensson (2023). *Alkohol- och narkotikaproblem*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur

Jules, Mia Amour; Donna-Maria Maynard & Neil Coulson (2021). Youth Drug Use in Barbados and England: Correlates With Online Peer Influences. *Journal of Adolescent Research*, 36 (3) : 274-310.

Lalander, Philip (1998). *Anden i flaskan: alkoholens betydelser i olika ungdomsgrupper*. Diss. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Lofland, John & Lofland, Lyn H. (1995). *Analyzing social settings: a guide to qualitative observation and analysis*. 3. ed. California: Wadsworth.

Malmö Stad (2023). *Att tänka på - Snapchat* [<https://srvubuwebhost26.malmo.se/att-tank-a-pa-snapchat/>]. Hämtat: 2023-11-02]

Montag, Christian; Bernd Lachmann, Marc Herrlich & Katharina Zweig (2019). Addictive Features of Social Media/Messenger Platforms and Freemium Games against the Background of Psychological and Economic Theories. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (14): 2612.

Moyle, Leah; Andrew Childs, Ross Coomber & Monica J Barratt (2019). #Drugsforsale: An exploration of the use of social media and encrypted messaging apps to supply and access drugs. *The International journal on drug policy*, 63: 101–110.

Nationalencyklopedin (2023). *Sociala medier*.

[<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sociala-medier> Hämtad: 2023-11-10].

Nordgren, Johan; Torkel Richert & Anke Stallwitz (2022). Police officers' attitudes and practices toward harm reduction services in Sweden – a qualitative study. *International Journal of Drug Policy*. 104:

Norman, Jodie; Sharon Grace & Charlie Lloyd (2014). Legal high groups on the internet – The creation of new organized deviant groups? *Drugs: education, prevention and policy*, 21 (1): 14–23.

O'Keefe, Gwenn Schurgin & Kathleen Clarke-Pearson (2011). Clinical report: The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127 (4): 800–804.

Obar, Jonathan A & Steven Wildman (2015). Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. *Telecommunications Policy*, 39 (9): 745–750.

Quintero, Gilbert & Henry Bundy (2011). ‘‘Most of the Time You Already Know’’: Pharmaceutical Information Assembly by Young Adults on the Internet. *Substance Use & Misuse*, 46 (7): 898–909.

Praktisk medicin (2024). Skadligt bruk/beroende.

<https://www.praktiskmedicin.se/sjukdomar/missbrukberoende/> (Hämtad: 24-02-24).

Rainie, Lee, Wellman, Berry (2014). *Networked : the new social operating system*.

Massachusetts: MIT Press.

RFMA (2023). *Svenska folkets inställning till cannabis våren 2023*. Sollentuna:

Riksförbundet mot alkohol- och narkotikamissbruk.

Rogers, Everett M. (2016). *Diffusion of innovations*. Johanneshov: MTM.

Schlosser, Ann E. (2020). Self-disclosure versus self-presentation on social media. *Current Opinion in Psychology*, (31):1–6.

SFS 1988:870 *Lag om vård av missbrukare i vissa fall*. Dokument & Lagar från Socialdepartementet.

SOU 2011:35. *Bättre insatser vid missbruk och beroende*. Statens offentliga utredningar från Socialdepartementet.

SOU 2023:62. *Vi kan bättre! - Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus*. Statens offentliga utredningar: Socialdepartementet.

Schlosser, Ann E. (2020). Self-disclosure versus self-presentation on social media. *Current opinion in psychology*, 31, 1–6.

Subrahmanyam, Kaveri & David Smahel (2011). *Digital youth: the role of media in development*. New York: Springer.

Sun & Zhang (2021). A review of theories and models applied in studies of social media addiction and implications for future research. *Addictive behaviors*, 114, 106699.

Svensson, Peter (2022). Teorins roll i kvalitativ forskning. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.

Tham, Henrik (2021). *On the Possible Deconstruction of the Swedish Drug Policy*. I: Tham, Henrik (red.). *Retreat Or Entrenchment? Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*. Stockholm: University Press

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Walsh, Charlotte (2011). Drugs, the Internet and Change. *Journal of Psychoactive Drugs*, 43 (1): 55–63.

West, Robert & Jamie Brown (2013). *Theory of addiction*. 2:a upplagan. Chichester: John Wiley & Sons.

Young, Kimberly (2017). The Evolution of Internet Addiction Disorder. In: Montag, Christian & Reuter, Martin. (Eds.) *Internet Addiction: Neuroscientific Approaches and Therapeutical Implications Including Smartphone Addiction*. 2nd ed. Springer International Publishing.

Bilaga 1: Intervjuguide till yrkesverksamma socionomer

Period/tema	Nyckelord
Introduktion	<ul style="list-style-type: none">• Begreppsförklaring• Respondenten• Arbetsplatsen• Yrkeslivet• Inledning om stödsamtal
Sociala medier	<ul style="list-style-type: none">• Användande• Initial kontakt• Information & kunskap• Attityder
Målgruppens identitet	<ul style="list-style-type: none">• Normer• Självbild• Självuppfattning• Egenmakt• Gruppsyck
Livet på nätet	<ul style="list-style-type: none">• Självframställning• Grupptillhörighet• Avvikande• Vuxnas närvaro/vuxenvärldens insyn
Tillägg/Uppsamling	<ul style="list-style-type: none">• Risker med sociala medier• Ev. möjligheter med sociala medier (prevention).• Eventuella tillägg.
Avslutning	<ul style="list-style-type: none">• Frågor• Information om återkoppling• Tack

Bilaga 2: Förfrågan om deltagande i studie till kandidatuppsats

Hejsan!

Vi är två socionomstudenter från Socialhögskolan i Lund som heter Emma Meltzer och Niklas Wallis. Denna termin skriver vi vår kandidatuppsats om sociala mediers påverkan på ungdomars missbruk. Syftet med studien är att få en djupare kunskap kring hur unga personer använder sociala medier, vilken roll det spelar för deras missbruk och hur det påverkar attityder och kunskap kring droger. Uppsatsen baseras på intervjuer med socionomer inom beroendevård med erfarenhet av samtal med målgruppen unga i åldrarna 12–25, och det är därför vi vill komma i kontakt med er. Vi undrar främst om det finns möjlighet att få tillåtelse att intervjua någon eller några anställda på enheten och även om möjligheten att få kontaktuppgifter till någon eller några som du tror skulle kunna vara intresserade. De som vi intervjuar bör ha samtalskontakt med ungdomarna. Intervjuerna kommer att vara cirka en timme långa, vid samtycke från respondenterna kommer de att spelas in. Tid och plats för intervjun bestäms i samråd med de berörda respondenterna.

Alla respondenters deltagande sker med full anonymitet. Vi kommer säkerställa att det inte går att identifiera individer eller arbetsplats i uppsatsen. Innan en eventuell intervju får respondenterna fylla i en samtyckesblankett. Möjlighet finns att när som helst återkalla samtycket till intervjuerna, både från dig och de intervjuade.

Känsliga uppgifter av olika slag och intervjumaterialet i sin helhet kommer att hanteras med yttersta försiktighet och diskretion. Uppgifterna kommer att hanteras på ett sätt så att obehöriga inte kan ta del av dem. Materialet kommer endast att användas i studiens syfte och kommer att raderas efter att uppsatsen godkänts av Universitetet.

Om ni har frågor eller funderingar, tveka inte att höra av er.

Tack för att du tog dig tid att läsa vår förfrågan, hoppas att vi hörs!

Mycket vänliga hälsningar

Emma Meltzer & Niklas Wallis

Bilaga 3: Intervjuguide till de unga med missbrukserfarenhet.

Period/tema	Nyckelord
Introduktion	<ul style="list-style-type: none"> ● Begreppsförklaring ● Respondenten ● Erfarenhet av droger ● Nuvarande situation
Sociala medier	<ul style="list-style-type: none"> ● Användande ● Initial kontakt ● Information & kunskap ● Attityder
Målgruppens identitet	<ul style="list-style-type: none"> ● Normer ● Självbild ● Självuppfattning ● Egenmakt ● Gruppträck
Livet på nätet	<ul style="list-style-type: none"> ● Självframställning ● Grupptillhörighet ● Avvikande ● Vuxnas närvaro/vuxenvärldens insyn
Tillägg/Uppsamling	<ul style="list-style-type: none"> ● Risker med sociala medier ● Ev. möjligheter med sociala medier (prevention). ● Eventuella tillägg.
Avslutning	<ul style="list-style-type: none"> ● Frågor ● Information om återkoppling ● Tack

Bilaga 4: Samtycke till deltagande

Samtycke till deltagande i examensarbete vid Samhällsvetenskapliga fakulteten

Jag samtycker till att medverka i Emma Meltzers och Niklas Wallis kandidatuppsats rörande sociala medier och missbruk bland unga. Uppsatsen är ett examensarbete vid Socialhögskolan i Lund.

Denna studie är till en kandidatuppsats på grundnivå. För att möjliggöra kontakt och återkoppling till de som deltar så behöver vi samla in vissa personuppgifter. En del personuppgifter behöver vi samla in för att få kunskap om bredden i vårt urval gällande verksamheter och yrkeserfarenhet. Vi önskar också att få spela in intervjuerna med röstinspelning på diktafon, så att vi har möjlighet att transkribera materialet för analys.

Samtycket till medverkan kan när som helst återkallas.

Information om personuppgiftsbehandlingen

Följande personuppgifter kommer att behandlas:

Vi kommer att behöva namn, mailadress eller telefonnummer, typ av yrkesbefattning (ex ungdomsbehandlare), typ av verksamhet (ex. öppen verksamhet inom regionen) samt hur många år som du har arbetat med målgruppen.

Följande känsliga personuppgifter kommer att behandlas:

Vi kommer att behandla en röstinspelning från intervjun.

Jag samtycker till att medverka i Emma Meltzer och Niklas Wallis kandidatuppsats rörande sociala medier och missbruk bland unga.

Ort	Underskrift
Datum	Namnförtydligande: